

**Läroarutbildningen
Examensarbete
Hösten 2004**

MOBBNING- SÅ KAN DET FÖREBYGGAS

**Handledare:
Per-Ola Holmquisth**

**Författare:
Anna Malm
Rebecca Schain**

MOBBNING- SÅ KAN DET FÖREBYGGAS

Abstract

Syftet med vårt examensarbete är att få kunskap om hur mobbning yttrar sig, för att kunna förhindra, förebygga och hantera det. Vi vill ge läsaren en möjlighet att få upp ögonen för problematiken kring mobbning och vilka följder den kan ge. I vår litteraturredel redogör vi för tryggheten hos individen och i gruppen, hur viktig kommunikationen mellan hemmet och skolan är, hur man på olika sätt kan förebygga mobbning samt hur man ser att barn mobbar eller blir mobbade och vilka följder det kan leda till.

I den empiriska delen har vi använt oss av kvalitativa intervjuer för att undersöka en förskola och en skolas arbete med och mot mobbning. Resultatet av dessa intervjuer samt en analys med likheter och skillnader mellan verksamheterna, redovisas i denna del. Resultaten vi kom fram till i den empiriska undersökningen kopplade vi till den forskning som redovisas i litteraturredelen. Vi har funnit att mobbning förekommer, sju av tio pedagoger hade stött på mobbning i sin yrkesroll.

Ämnesord: Mobbning, förebyggande, trygghet, kommunikation, åtgärder.

INNEHÅLL

Förord	5
1 Inledning och bakgrund	6
1.1 Inledning	6
1.2 Bakgrund	7
1.3 Syfte	7
2 Litteraturgenomgång	8
2.1 Definition av mobbning	8
2.2 Tidigare forskning	9
2.3 Individ och gruppnivå	9
2.3.1 Individnivå	9
2.3.2 Gruppnivå	10
2.4 Mobbare och den mobbade	11
2.4.1 Barn som mobbar	11
2.4.2 Mobbade barn	12
2.4.3 För den som är mobbad	13
2.4.4 Mobbningens följder	14
2.5 Hur kan mobbning förebyggas?	14
2.5.1 Maslows behovspyramid	14
2.5.2 Pedagogperspektiv	16
2.5.3 Hemmet och skolan	17
2.6 Förebyggande åtgärder	18
2.6.1 Utemiljön	18
2.6.2 Rastvakter	19
2.6.3 Kamratstödjure	20
2.6.4 Antimobbningsteam	20
2.6.5 Kontakttelefon och brevlåda	21
2.6.6 Värderingsövningar	21
2.6.7 Medling	22
2.7 Handlingsplaner mot mobbning	23
2.7.1 Farstamodellen	24

2.8 Litteratursammanfattning	26
2.9 Problemprecisering	27
3 Empirisk del	28
3.1 Metodgenomgång	28
3.2 Målgrupp	30
3.3 Genomförande	31
4 Sammanställning av intervjuvaren	33
4.1 Hur definierar du mobbning?	33
4.2 Har du någon gång i din yrkesroll kommit i kontakt med mobbning? I så fall hur?	34
4.3 Hur arbetar du förebyggande mot mobbning?	35
4.4 Vad är det första du gör eller hade gjort när du upptäckt mobbning?	36
4.5 Existerar det något samarbete mellan förskolan/skolan och hemmet i samband med mobbning? Om, hur sker det?	38
4.6 Vad tror du är den största skillnaden i hur man arbetar mot mobbning i skolan jämfört med i förskolan?	39
4.7 Har ni någon handlingsplan mot mobbning? I så fall, efterlevs den?	40
5 Diskussion	42
6 Sammanfattning	48
Referenslista	49
Bilagor:	
I Värderingsövningar	
II Intervjufrågor	
III Fall från verkligheten	

Förord

För oss har tiden med detta arbete varit en lärorik process, som vi kommer ha användning av i vår framtida yrkesroll.

Vi vill rikta ett stort tack till alla de pedagoger som tog sig tid att ställa upp på våra intervjuer. Tack för ett gott bemötande!

Vi vill även tacka varandra för ett gott samarbete, utan ett gott skratt då och då hade det aldrig gått.

Slutligen vill vi tacka Per-Ola för god handledning. Tack!

1 Inledning och bakgrund

1.1 Inledning

Vi anser att mobbning är ett viktigt ämne att belysa, eftersom det är vanligt förekommande i dagens samhälle. Enligt Barnombudsmannen (1997) måste vi se mobbning som ett samhällsproblem p.g.a. dess omfattning. Eftersom mobbning delvis är ett dolt problem är det svårt att uttala sig om den exakta omfattningen. Den senaste omfattande undersökningen i Sverige gjordes 1983 av Olweus, professor i psykologi. Undersökningen visade att ca 15 % av barnen i årskurserna 3-9 varje år var inblandade i mobbning. Av dessa 15 % var 10 % utsatta för mobbning (Barnombudsmannen, 1997). Ungefär 50-75 % av mobbningen sker under rasterna, antingen i korridoren, på skolgården eller på ett undanskymt ställe. Även under lektionerna kan mobbning förekomma om pedagogen inte uppmärksammar och förbjuder alla tendenser till mobbning (Olweus, 1999).

Bris (Barns rätt i samhället) redovisar i sin samtalsstatistik från 1996 att den främsta anledningen till att barn ringer är mobbning. Statistiken visar att mobbning är ett av de allvarligaste problemen i barn och ungas liv (Barnombudsmannen, 1997).

Att alla barn ska kunna gå till skolan och förskolan utan att vara rädda, samt att barnen ska kunna erbjudas ett tryggt klimat är ett mål i Läroplanen för det obligatoriska skolväsendet 1994 (1998) och Läroplanen för förskolan 1998 (1998). I Sverige har man infört en punkt i skollagen gällande mobbning, ”den som verkar inom skolan är skyldig att aktivt motverka alla former av kränkande behandling som mobbning och rasistiska beteenden” (Olweus, 1999:29).

Vi tror att ökad kunskap inom ämnet kan bidra till att pedagogerna på ett tidigt stadium kan uppmärksamma och vågar ta tag i de konflikter som uppstår och på så vis förebyggs de konflikter som kan leda till mobbning. Som pedagog bör vi ha kunskap om hur man skapar ett bra psykosocialt klimat i klassrummet och skolan, samt hur man ska agera för att arbeta förebyggande mot mobbning (Barnombudsmannen, 1997).

Enligt Roos kan mobbning härledas 300 år tillbaka i tiden. Mobbning kommer från ordet mob som är en förkortning av latinets mobile vulgus. Direkt översatt: den föränderliga, opålitliga hopen. Begreppet mobbning uppkom under en period när man löste sociala problem i Europa med våld (Björk 1999).

Vi tycker det är skrämmande att det inte går att säga varför en del barn blir mobbade medan andra går säkra. Det finns inget som tyder på att det är utseendet som är anledningen

till mobbning. Kraftiga barn eller barn med glasögon kan lika gärna vara mobbare som den mobbade.

- ”Mobbning kan drabba vem som helst, när som helst och var som helst. Men bara sett mot en viss bakgrund. Mobbning är en relationsegenskap.
- Mobbning har alltid funnits, kommer kanske alltid att finnas. Men mobbning faller inte ned från himlen. Mobbning är inte förutbestämt.
- Mobbning är en fråga om makt.”

(a.a., sid18).

De flesta barn tillhör den tysta gruppen som inte vågar säga ifrån eller göra någonting åt situationen. Att vara tyst är också att mobba (Holm-Stålhand & Smultron, 2002).

När vi i litteraturgenomgången använder oss av termen skolan åsyftar vi till förskolan, skolan och fritidshemmet. Pedagoger kommer vi kalla samtliga personalgrupper som arbetar i dessa pedagogiska verksamheter.

1.2 Bakgrund

Vi läser lärarutbildningen på högskolan i Kristianstad, detta är vår sjunde och sista termin där vi ska skriva vårt examensarbete på C-nivå, 60 poäng. Våra inriktningar är lek-utveckling-lärande (Anna) respektive fritid och skola i ett helhetsperspektiv (Rebecca), båda utbildningarna omfattar 140 poäng. Tidigare i utbildningen har vi läst vars en specialisering som helt och delvis handlade om mobbning. Specialiseringarna, Konflikt och mobbningshantering respektive Pedagogiskt mångfald, fick oss att vilja fördjupa våra kunskaper i detta examensarbete. Barnombudsmannen (1997) anser att lärarutbildningarna ska lägga stor tyngd vid sociala relationer och mobbning. Detta för att vi med största sannolikhet kommer stöta på mobbning i vårt framtida yrke.

1.3 Syfte

Anledningen till att vi har valt att skriva om mobbning är att det är ett intressant och ständigt aktuellt ämne. Vi vill ha mer kunskap om hur det ytrar sig, för att kunna förhindra, förebygga och hantera det. Vi vill ge läsaren en möjlighet att få upp ögonen för problematiken kring mobbning och vilka följder den kan ge.

2 Litteraturgenomgång

I litteraturdelen kommer vi att ge en definition av mobbning och hur det kan förebyggas, samt vilka följder ett långvarigt mobbade kan ge. Vi anser att samspelet mellan skolan och hemmet och tryggheten hos individerna och gruppen är två viktiga komponenter i det förebyggande arbetet. Vi har valt att skriva om Maslows behovspyramid eftersom vi anser att den ger tydligast beskrivning av hur viktig tryggheten och självkänslan är hos individen.

Vi har skrivit ett stycke som är riktat till den som är mobbad, här vill vi ge konkreta tips till den utsatte. Detta stycke kan även hjälpa pedagoger, vänner och anhöriga att stödja den som är utsatt.

Mot slutet av litteraturdelen har vi valt att beskriva olika förebyggande åtgärder, detta för att visa vilka olika åtgärder vi kan tillämpa i arbetet mot mobbning. Detta anser vi är det tydligaste sättet att visa hur mobbning kan förebyggas.

Farstamodellen är en samtalsmodell mot mobbning. Denna modell har vi med för att visa hur ett samtal kan gå till, det är en modell som används på ett flertal av landets skolor.

2.1 Definition av mobbning

Enligt Höistad (2001) innebär mobbning att en eller flera individer utsätts för kränkande handlingar under en längre period. Dessa handlingar är medvetna, aktiva och sker vid upprepade tillfällen. Även om enstaka händelser är obehagliga och kränkande är det inte mobbning utan en konflikt. Maktmissbruk och en vilja att trakassera någon annan ligger bakom merparten av all mobbning (Sharp & Smith 1996).

Det finns tre olika former av mobbning;

- Fysisk eller kroppslig mobbning – individen blir slagen, sparkad eller någon tar eller förstör individens ägodelar.
- Verbal mobbning – individen kallas vid öknamn, blir verbalt förolämpad.
- Indirekt mobbning – individen blir utfryst eller utsatt för elaka rykten.

(a.a.)

Olweus (1986) väljer, till skillnad från Sharp & Smith (1996), att dela in mobbning i de två grupperna direkt och indirekt mobbning. Direkt mobbning är öppna angrepp, t.ex. slag. Indirekt mobbning är när individen blir utfryst ur en grupp. Vidare menar Olweus (1986) att den sistnämnda är svårare att uppmärksamma eftersom den är mindre tydlig.

2.2 Tidigare forskning

Fors (1993) har i sin avhandling hänvisat till olika forskare som kommit fram till följande. Gemensamt för tidigare forskning är att den är riktad mot förekomsten av mobbning. Resultat tyder på att mobbningsfrekvensen är likartad i olika länder, det är fler pojkar än flickor som mobbar. Det förekommer fler mobbningsfall i de lägre klasserna, mobbningen sjunker desto högre upp i klasserna man kommer. Förekomsten av mobbning har ingenting med skolans storlek att göra (a.a.).

Av dessa undersökningar framgår det tydligt att mobbning förekommer, att det finns personlighetsmässiga och könsspecifika skillnader mellan den utsatte och mobbaren. Av dessa resultat kan man dra slutsatsen att barn lever under svåra förhållanden i skolan (a.a.).

När det gäller att övervinna barnmobbning och erbjuda barn goda uppväxtförhållanden, har de vuxna ett stort ansvar. Hur vuxna kan påverka barn får här en väsentlig betydelse, för hur arbetet mot mobbning kommer fortlöpa (a.a.).

Klimatet i skolorna har blivit sämre, det finns flera fall av könsrelaterad mobbning och kränkande behandling (Tallberg-Broman, 2002).

2.3 Individ och gruppnivå

2.3.1 Individnivå

Enligt Olweus (1999) är aggressivitet ett kännetecken hos barn som mobbar. Aggressiva barn har oftast visat upp ett sådant beteende tidigt i livet. Det är fyra faktorer som har visat sig mest avgörande för om ett barn ska utveckla ett aggressivt beteendemönster (forskningen har främst varit med pojkar). Första faktorn handlar om föräldrarnas inställning. Om barnet under de tre första levnadsåren lider brist på värme och engagemang finns det en stor risk att barnet blir aggressivt och fientligt inställd mot sin omgivning. Hur tillåtande föräldrarna är mot sitt barns aggressiva beteende spelar även in. Om föräldrarna inte sätter fasta och klara gränser för barnets aggressiva beteende mot andra, utan är tillåtande leder detta till en ökning av aggressiviteten och inte en minskning som många tycks tro. Olweus (1999) skriver att "för lite kärlek och omsorg och för mycket 'frihet' under uppväxten (särskilt i förskoleåldern) bidrar starkt till utveckling av ett aggressivt reaktionsmönster" (sid. 52). Om föräldrar använder sig av fysisk bestraffning kan det öka barnets aggression. "Våld föder våld" (a.a., sid. 52).

Barns erfarenheter skiljs åt beroende på vilken omgivningen de befinner sig i. Ett barn som inte får sina signaler uppmärksammade får andra erfarenheter än ett barn som får signalerna

besvarade. Barn lär sig redan under de första levnadsåren om de kan påverka sin omgivning eller inte. I denna påverkansprocess mellan föräldrar och barn aktiveras flera känslor t.ex. vrede över att inte räcka till eller avund (Fors, 1994).

”Det är bättre att bli sedd som aggressiv än att inte bli sedd överhuvudtaget. Det är bättre att ha en negativ identitet än ingen identitet överhuvudtaget” (Fahrman, 1993:111).

2.3.2 Gruppnivå

När människor träffas upprepade gånger i någon form av organiserad verksamhet bildas en grupp. Varje individ i gruppen börjar söka utifrån sina behov. Barn söker oftast efter en kompis eller någon att ty sig till, vuxna söker efter någon som delar deras intressen. Gemensamt för barn och vuxna är att vissa individer blir vi mer nyfikna på än andra. Hur aktiva vi är i vårt sökande beror på hur vi tidigare blivit bemöta och hur stort behovet är. Om ingen tidigare frågat efter vad vi vill, kan eller vilka vi är, förväntar vi oss inte heller att någon i den nya gruppen ska göra det. I värsta fall har vi redan slutat söka (Wehner-Godée, 1993).

Olika grupper lockar fram olika egenskaper hos oss, därför betar vi oss olika beroende på vilken grupp vi för tillfället tillhör. Gemensamt för alla grupper är att det finns pratglada, aktiva, blyga, passiva, aggressiva eller tystlåtna medlemmar. Gruppen kan förstärka både våra positiva och våra negativa egenskaper (a.a.).

Hur mycket barn och unga böjer sig för gruppträck beror på hur betydelsefull gruppen är för personen i fråga. Ju angelägnare vi är att få en plats i gruppen desto lättare faller vi för gruppträcket. Det finns både positivt och negativt gruppträck. Negativt blir det när det används för att förtrycka någon, mobbning kan bli ett resultat på negativt gruppträck. Ett positivt gruppträck kan fungera som en stödjande och uppmuntrande kraft. Ska ett positivt gruppträck kunna råda i en barngrupp måste pedagogen visa ett gott exempel på hur detta fungerar (Bruun, 1981).

Wahlström (1993) berättar om trygghetsövningar där barnen lär sig lyssna på varandra, inte bara sitta tysta utan aktivt delta och visa sitt intresse. Gruppmedlemmarna ska försöka se positiva saker i tillvaron, i sig själva och hos varandra. Man talar mycket om känslor. ”Genom att barn och ungdomar får mötas i mångfald under kompetent ledning menar man att diskriminerande attityder kan motverkas” (Atterström & Persson, 2000:11).

Under trygghetsövningarna sitter man i ring och lyder de fyra reglerna: aktivt lyssnande, inga tråkningar, rätt att avstå och sekretess (Wahlström, 1993).

Aktivt lyssnande innebär att man ska försöka lyssna till orden, tonfallet och kroppsspråket. Inga tråkningar betyder att man genom gester, kroppsspråk och ord inte får visa/säga sånt som

kan få någon annan i gruppen att känna sig mindre värd. Detta är något som förekommer i alla barngrupper, till en början kan pedagogen förbjuda det i ringen för att så småningom få bort beteendet helt från gruppen (a.a.). ”Skolan skall vara öppen för skilda uppfattningar och uppmuntra att de förs fram. Den skall framhålla betydelsen av personliga ställningstaganden och ge möjligheter till sådana” (Lpo 94, 1998:20). Rätt att avstå innebär att deltagarna inte måste säga sin åsikt eller delta i de övningar gruppen har. Detta för att tryggheten ska infinna sig. Barnen måste känna att de har friheten att välja bort de övningar som upplevs som hotfulla eller närgångna. Ibland avstår en deltagare för att den behöver mer tid att fundera ut ett svar eller för att han/hon till en början känner sig rädd eller blyg. Innan en övning avslutas kan pedagogen ge de deltagare som inte deltog aktivt en sista möjlighet att prova övningen. Har gruppen lyckats skapa ett tryggt klimat brukar alla våga delta efter ett par veckor. När gruppen väl blivit trygg kan det hända att barnen blir väldigt personliga. Då kan det vara bra att de känner till att det som sägs i gruppen stannar i gruppen, sekretessen ska råda (Wahlström, 1993).

2.4 Mobbare och den mobbade

2.4.1 Barn som mobbar

Att ett barn mobbar är inget de gärna erkänner hemma. Det är inte heller lätt att uppmärksamma att ens barn mobbar. Här är det viktigt att undersöka om det stämmer att barnet mobbar och om han/hon gör det ska föräldrarna ta problemet på allvar och försöka erkänna för sig själva att deras barn mobbar (Olweus, 1991).

Varningssignaler på att ett barn mobbar:

- ”barnet verkar tycka om att håna, förnedra, skada eller förlöjliga andra barn
- barnet har ett starkt behov av att dominera och manipulera andra
- barnet uppträder aggressivt, ’fräckt’, trotsigt och allmänt oppositionellt.”

(Olweus, 1999:27).

Föräldrar till barn som mobbar måste tydligt visa att de inte accepterar deras beteende. När både skolan och hemmet tydligt visar att de är negativt inställda till barnets beteende ökar möjligheten att barnet ändrar sitt beteende. Barn som mobbar är oftast aggressiva och de har svårt att följa regler. Föräldrarna bör göra upp ett par enkla regler för umgänget i familjen, tillsammans med barnet. När barnet sen följer dessa regler är det viktigt att föräldrarna ger barnet mycket beröm och uppmuntran. Det är lättare för ett aggressivt barn att ändra sitt

beteende om han/hon känner sig omtyckt. Lika viktigt är det att tydligt visa att det blir konsekvenser om barnet inte följer reglerna (Olweus, 1991).

Eftersom mobbning oftast sker när det inte finns några vuxna närvarande är det viktigt att föräldrarna vet var deras barn är och med vilka. Ett sätt är att umgås med sitt barn och deras vänner. Detta för att lära känna deras vänner och skapa en god relation med sina barn och deras vänner. Ett nära umgänge kan även leda till att föräldrarna kan hindra och ändra på sitt barns aggressiva beteende (a.a.).

2.4.2 Mobbade barn

Det finns en rad med varningssignaler som tyder på att ett barn blir mobbat. Dessa varningssignaler är:

- ”kommer hem med trasiga eller smutsiga/blöta kläder, förstörda böcker, eller har ’tappat bort’ saker utan att kunna redogöra ordentligt för vad som har hänt
- har blåmärken, skador, sår och skråmor utan att kunna ge någon trovärdig förklaring till hur de har uppstått
- inte tar med sig klasskamrater hem, och sällan är tillsammans med klasskamrater efter skoltid
- verkar rädd eller känner motvilja mot att gå till skolan på morgonen
- väljer en ’ologisk’ väg till och från skolan
- tappar intresset för skolan och får sämre betyg
- verkar olycklig, nedstämd eller deprimerad, eller visar humörsvängningar med plötsliga utbrott av irritation och ilska
- ofta lider av dålig aptit, huvudvärk eller magsmärtor
- sover oroligt, har mardrömmar och kanske gråter i sömnen
- stjälar eller ber om extra pengar från familjen (för att blidka mobbarna)”

(Olweus 1999:26).

Föräldrar måste vara uppmärksamma på varningssignalerna eftersom barn som blir mobbade inte alltid berättar om detta hemma. Barnet kan ha blivit hotat till tystnad av mobbarna. Mobbningen tas som en personlig förlust av barnet. Barnet kan även låta bli att berätta för vuxna av rädsla att mobbningen ska bli värre. Om man är förälder till ett barn som blir mobbat är det viktigt att man inte struntar i barnets problem eller tror att det ska gå över av sig själv. Mobbning förstör vardagen för barnet och det kan även förstöra stora delar av barnets framtid (a.a.).

Om man som förälder märker att ens barn blir utsatt för mobbning ska man omedelbart ta kontakt med pedagogerna på skolan för att försöka få ett samarbete mellan hem och skola. Föräldrarna bör även försöka stärka barnets självförtroende genom att uppmärksamma barnets

talanger och dens goda egenskaper. Detta för att barnet senare ska våga visa vem han/hon är bland jämnåriga (Olweus, 1991).

Genom att prova på områden som barnet är intresserat av men ännu inte provat på kan det mobbade barnet få kontakt med nya jämnåriga som han/hon inte träffat tidigare. På detta vis kan barnet få en ny chans till att skaffa kamrater som inte redan på förhand dömer. I denna kontakt kan barnet behöva detaljerade förslag till hur man kan gå tillväga i sina kontaktförsök. Genom hela denna process kommer barnet behöva massor av uppmuntran och stöd för att inte ge upp (a.a.). Frånberg (2003) skriver att mobbade barn har svårt att få nya vänner och att deras självkänsla sjunker, större delen av deras lektionstid går åt till att oroa sig över hur de ska klara nästa rast. Atterström & Persson (2000) skriver att pedagogen bör hitta en plattform där barnet känner sig trygg, ett område där barnet känner sig kompetent. Från denna plattform kan man sedan arbeta med barnets svårigheter.

2.4.3 För den som är mobbad

Trots att det är svårt är det viktigt att berätta för någon om mobbningen. Den utsatte kan berätta för vaktmästaren, mattanten, pedagogen eller vem som helst som han/hon känner förtroende för. Den utsatte ska berätta vad mobbarna gör, det kan kännas svårt eftersom man ofta anklagar sig själv, men det är viktigt att berätta allt. Om det känns jobbigt att prata om det som hänt och händer kan man skriva ett brev istället. Tyvärr är det ofta så att de vuxna inte har sett eller ser vad som händer (Holm-Stålhand & Smultron, 2002).

Att slå tillbaka eller hämnas på mobbarna gör oftast saken bara värre, för att få ett slut på mobbningen måste den utsatte berätta. När den mobbade har berättat, är det de vuxnas uppgift att ta tag i mobbningen och få den att upphöra. Om den utsatte inte får den hjälp han/hon behöver och har rätt till, så bör den utsatte fortsätta att berätta för andra vuxna tills han/hon känner att den får det rätta stödet (a.a.). Dessa punkter ska aldrig glömmas:

- ”Det är inte ditt fel.
- Det är inte dig det är fel på.
- Du ska inte behöva vara någons slagpåse eller hackkyckling.
- Ingen får behandla dig illa, slå dig eller kalla dig för fula saker.
- Det är bara du som bestämmer när det inte är roligt längre. Om dina kompisar säger att det bara var på skoj, men du blev ledsen, så är det de som har gjort fel.
- Mobbning är ett brott mot lagen och skolan är skyldig att hjälpa dig.”

(a.a., sid. 71).

2.4.4 Mobbningsens följder

Alla former av mobbning är en personlig kränkning. En långvarig mobbning kan förstöra en hel skolgång och knäcka självkänslan totalt, ären kan sitta kvar långt upp i vuxen ålder (Barnombudsmannen, 1997). Skadorna som mobbade barn får utstå syns inte alltid utanpå, men ären kommer alltid finnas kvar i deras själar (Forsman, 2003).

Alla påverkas olika av mobbning, men alla blir negativt påverkade. Somliga visar tydlig ovilja att gå till skolan, deras koncentrations- och inlärningsförmåga blir påtagligt sämre. Andra barn får stressrelaterade symptom, t.ex. magont, huvudvärk, ångestattacker och mardrömmar. För ett mobbat barn kan hemmet vara den enda trygga platsen (Sharp & Smith, 1996).

Barn som har blivit mobbade löper större risk att bli deprimerade som vuxna (a.a). Studier visar att barn som inte blir accepterade ofta får psykiska svårigheter i tonåren och i vuxen ålder (Lamer, 1991). För en liten del av barnen kan mobbningen leda till att de skadar sig själva allvarligt och i vissa fall leder mobbningen till att de begår självmord (Sharp & Smith 1996). Barn som blivit socialt avvisade representerar en framtida riskgrupp. Det finns ett samband mellan mental hälsa och att vara accepterad och känna tillhörighet i sin sociala omgivning (Lamer, 1991). Mobbing kan få väldigt allvarliga konsekvenser för både den som mobbar och den som blir mobbad (Frånberg, 2003).

Om ingen hindrar eller stoppar mobbaren kommer han/hon mest troligen fortsätta trakassera andra människor (Sharp & Smith 1996). Pojkar som mobbat under skoltiden löper en högre risk, enligt forskning, att i vuxen ålder bli inblandad i kriminella handlingar (Olweus, 1999). Ca 60 % av de pojkar som mobbade under åk. 6-9 har blivit dömda för minst en kriminell handling vid 24 års ålder (Olweus, 1991). Någon liknande statistik för flickor hittade vi inte.

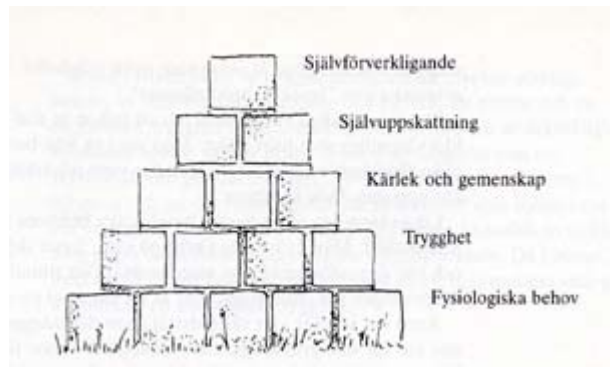
Vuxna som mobbat under sin skolgång känner ofta stor skuld senare i livet. Att känna skuld över att ha skadat någon annan är naturligt och kan ses som ett tecken på friskhet (Höistad, 2001).

2.5 Hur kan mobbning förebyggas?

2.5.1 Maslows behovspyramid

Maslow anser att människans behov och önskningar är ordnade efter hur viktiga de är för individen. De lägre behoven i pyramiden måste vara tillfredställda för att man ska kunna fortsätta upp i pyramiden och för att individen ska kunna fungera på ett själsligt

tillfredsställande sätt. Dessa behov är viktiga både i barndomen och i vuxenlivet (Tamm, 1987).

1.

(a.a., sid.67)

Fysiologiska behov är den mest grundläggande nivån i pyramiden. Till denna nivå räknas vårt behov av mat, dryck, andning, sömn, vakenhet, skydd mot höga och låga temperaturer samt stimulering av sinnen. Dessa behov är samma för alla människor och livsviktiga för vår överlevnad. Om något av dessa behov inte uppfylls kommer detta behov att styra individens tillvaro. En riktigt hungrig människa kommer inte att sträva efter att lära sig läsa eftersom hon/han är alltför upptagen av sina tankar på mat (a.a.).

Trygghetsbehov börjar individen att sträva efter när de fysiologiska behoven är helt tillgodosedda eller i den grad det är möjligt. Trygghet, säkerhet och behov av mänsklig kontakt hör till steg två i pyramiden. Tryggheten är precis som de fysiologiska behoven, grundläggande för individen. Den grundläggande tilliten byggs upp redan under barnets första kontakter. Både de yngsta och de äldre barnen upplever trygghet genom regler och ordning i tillvaron, utan dessa regler blir livet otryggt och oförutsägbart. Föräldrars oenighet, långvariga frånvaro, miljöbyten, skilsmässor eller ett dödsfall i individens närmaste omgivning kan göra att detta steg sätts i obalans. När detta hänt upplevs inte längre tillvaron som vänlig och trygg, människorna känns opålitliga och tillvaron blir något man fruktar. Nätverk av mänskliga relationer skapar vi under hela livet, detta nätverk fungerar sedan som ett skyddsnät som ger oss trygghet (a.a.).

Kärleks- och gemenskapsbehov är det tredje steget i behovspyramiden. Dessa behov är viktiga för en harmonisk uppväxt och mognad. Intima kärleksrelationer är något människor längtar efter, man behöver känna kärleksbanden med sina barn och vänner samt känna gemenskap med andra. Många människor upplever ensamhet, isolering och ett främlingskap vilket kan vara väldigt plågsamt (a.a.).

Självuppskattningsbehovet innebär att uppleva självrespekt och vilja bli uppskattad av andra. En människa behöver känna sig värdefull samt tro att man klarar av livets svårigheter.

Att få uppskattning av andra innebär att ens arbetsinsatser och kunskaper värdesätts, alla behöver en unik plats att fylla i tillvaron. Klättrandet i Maslows behovspyramid är ständigt genom livet. Om en individs kärleksrelation tar slut, återvänder individen till kärleks- och gemenskapsbehovet, detta steg är nu viktigare för individen att fylla än det är att söka efter uppskattning (a.a.).

Självförverkligandebehovet är den högsta nivån i pyramiden. På denna nivå utvecklar individen sina anlag, sin begåvning, sin kunskap och sin kreativitet. Om man ignorerar sin talang kan man känna sig kluven och otillfredsställd, individen bör arbeta med något som motsvarar dens begåvning, intresse eller förutsättningar. På detta sätt uppnår individen självförverkligande. Denna nivå visar de individuella skillnaderna tydligast, vad som är självförverkligande för den ena behöver inte vara det för den andre (a.a.).

2.5.2 Pedagogperspektiv

För att inte göra mobbning värre bör vi som pedagoger tänka på följande punkter:

- ”Diskutera aldrig den pågående mobbningen i klassen.
- Ställ aldrig mobbaren till svars för det han/hon gjort inför hela klassen.
- Tvinga aldrig en grupp elever att umgås med den som ingen vill vara med.
- Som lärare får man aldrig sanktionera mobbningen genom att direkt eller indirekt visa att man ogillar den elev som är utsatt.”

(Höistad, 1994:115).

Barnombudsmannen (1997) startade en brevkampanj som resulterade i drygt tvåhundra svar från trettonåringar, som ville nå fram med sin kunskap och sina förslag kring hur man kan förebygga mobbning. Trettonåringar efterlyste i huvudsak två åtgärder. Den första åtgärden var att öka barns kunskaper kring mobbning. Kunskap om mobbning och relationer tycker de ska vara en del i den ordinarie undervisningen. Den andra åtgärden skulle vara att skapa en god stämning i skolan och detta genom att lära känna varandra bättre i klassen och i skolan, för att motverka negativa grupperingar.

Hur vi vuxna förhåller oss kan både försvåra en förändring av mobbning eller underlätta förändringen. Det är viktigt att vi uppmärksammar vårt eget förhållningssätt och förstår att det påverkar barnen. Barn behöver veta hur vuxna gör för att veta hur de själva ska förhålla sig. Även bland äldre barn behövs det vuxna som sätter gränser och visar vad som är rätt och fel (Fors, 1994).

En förutsättning för att kunna agera mot mobbning är att våga se och inte blunda när det händer. Det personliga engagemanget har avgörande betydelse för skolans insatser. Man

måste öppet och medvetet ta avstånd från alla former av mobbning och våld. En annan viktig del är kunskap, bristande kunskaper skapar osäkerhet vilket i barns ögon kan uppfattas som passivitet och nonchalans (Barnombudsmannen, 1997).

En barngrupp som har ett tryggt och säkert vuxenledarskap blir trygg. I en trygg barngrupp finns det inte samma förutsättningar för mobbning som i en otrygg grupp. Ju tryggare gruppen är desto lättare har de att acceptera de personer som avviker från gruppen (Fahrman, 1993). Det är viktigt att vi som pedagoger arbetar aktivt och förebyggande mot mobbning. Att diskutera mobbning utifrån en gemensam bok kan fungera som en förebyggande åtgärd, eftersom det väcker tankar och känslor hos samtliga barn. Det kan även leda till att mobbaren får en djupare förståelse för hur den utsatte upplever situationen, förhoppningsvis kommer detta barn inte vara lika benäget att mobba i framtiden (a.a.). ”Förskolan skall sträva efter att varje barn utvecklar förmåga att ta hänsyn till och leva sig in i andra människors situation samt vilja att hjälpa andra,” (Lpfö 98, 1998:11).

Förskolan och sättet man där arbetar med barn i grupp, ses av många som en förebild för andra pedagogiska verksamheter. ”En bra förskola är mobbningsförebyggande i sig” (Barnombudsmannen, 1997:50). Barn som inte kan leka, förstör andras lek, är utagerande eller på annat vis inte deltar i gruppens aktiviteter uppmärksammas och lockas in i gemenskapen. Undervisningen i förskolan är friare än undervisningen i skolan och går ut på att man lär i naturliga situationer och av varandra. Man främjar individens utveckling och självkänsla genom att skapa ett bra gruppklimat (a.a.).

2.5.3 Hemmet och skolan

Hur vi vuxna ser på barn har stor betydelse för hur barnen kommer att se på sig själva. Eftersom barn är duktiga på att läsa kroppsspråk är det viktigt att vi vuxna tänker på vilka signaler vi sänder ut. Detta gäller både i skolan och i hemmet. Om ett barn vid upprepade tillfällen får negativa signaler och får höra negativa saker om sig tror han/hon till slut på det och dessa negativa saker blir en del av barnets självbild (Höistad, 2001). Barn som kommer från familjer där de inte fått grunden till en säker självbild, behöver extra stöd redan på förskolan för att bli trygga och kunna skapa en identitet. I mötet med dessa barn bör pedagogerna skapa ett bra samarbete med föräldrarna för att tillsammans kunna hjälpa barnet (Fahrman, 1993). ”De vuxna skall ge barnen stöd i att utveckla tillit och självförtroende” (Lpfö 98, 1998:9).

Ett samarbete mellan skolan och föräldrarna skapar bättre förutsättningar för en nära kontakt. Förskolan och fritidshemmet har bättre förutsättningar för att skapa en nära kontakt

med föräldrarna eftersom dessa pedagoger träffar föräldrarna nästan dagligen. Det är lättare för skolan att kunna ta kontakt med föräldrarna om det skulle uppstå ett bekymmer, om man redan tidigare lärt känna varandra och skapat en ömsesidig tillit. Informationen om barnen bör vara ömsesidig, lika viktigt som det är för föräldrarna att veta vad som händer med deras barn i skolan, är det för skolan att veta vad som händer barnet på deras fritid (Drugli, 2003).

Att skapa ett ömsesidigt samarbete betyder inte att pedagogerna och föräldrarna ska bidra med samma sak, utan de ska snarare komplettera varandra. De vuxna i barnets närhet måste kunna respektera varandra och samtala med varandra. Allt som är viktigt för att barnet ska kunna fungera och må bra i vardagen måste tas upp. När detta samarbete fungerar upplever barnet att deras tillvaro är trygg och sammanhängande. Ansvaret för att bjuda in och få till ett fungerande samarbete ligger på pedagogen. Efter inbjudan måste båda parter arbeta aktivt för att bibehålla kontakten (a.a.).

Det är viktigt att redan från början klargöra vad föräldrarna förväntar sig av pedagogerna och i sin tur vad pedagogerna förväntar sig av föräldrarna. T.ex. kan ett samarbetsavtal skrivas mellan pedagogerna och föräldrarna, detta för att verkligen klargöra vilka förväntningar som finns. Grunden för allt bra samspel är tillit. För att överbygga skillnader och föra en öppen dialog krävs det tillit. Om vi som pedagoger möter föräldrarna med öppenhet och respekt kan vi hoppas att vi får samma respekt tillbaka och tilliten blir en positiv biprodukt (a.a.).

Kontakt och tillit är två viktiga komponenter i kontakten med barn. Ännu viktigare blir det i relationen med barn som blivit kränkta eller hotade. Ett sätt att visa tillit är att lita på det som barnet säger, mobbaren har sin version och den mobbade sin. Istället för att börja hota mobbaren för att få ut all information kan pedagogen redan i förväg berätta att vi måste veta hur allt hänger samman och att pedagogen därför måste prata med alla det berör. Pedagogen ska använda föräldrarna som samarbetspartners kring barnets svårigheter (Fors, 1994).

2.6 Förebyggande åtgärder

2.6.1 Utemiljön

På vissa ställen på skolgården finns det större risk att stöta på mobbning än på andra. Toaletter och undanskymda platser hör till riskområdena, eftersom det där är mindre risk att bli upptäckt. Dessa riskområden bör man som pedagog och rastvakt känna till och hålla extra uppsikt över, går det bör man även avlägsna de områden som är svåra att hålla koll på (Olweus, 1991). Dålig utemiljö kan leda till att barnen börjar slåss, mobbas eller retas. Barnen

behöver utrymme och stimulans för att inte skapa ett anti-socialt beteende i ren frustration (Olweus, 1991 & Sharp & Smith, 1996).

När det blir för många barn på en för liten yta är risken stor att konflikter, gräl och slagsmål uppstår. För de flesta barn är skolgården ett testområde för makt och status. Om en skolgård är bäst lämpad för t.ex. fotboll passar den bäst till en viss form av sociala relationer. De barn som inte är bra på fotboll eller andra idrotter utesluts då lätt från gemenskapen (Sharp & Smith, 1996).

En förbättrad utemiljö har en rad positiva effekter. Om det finns mycket att göra blir det mindre bråk, barnen leker oftare fantasilekar. De utvecklas socialt och motoriskt och framför allt, rasterna blir inte längre lika tråkiga (a.a.). En välplanerad skolgård bjuder in till lek, eventuellt även för de vuxna (Olweus, 1991). Barnen bör vara en aktiv del i planeringen av den nya utemiljön, det har positiva följder och kan höja deras självförtroende (Sharp & Smith, 1996).

2.6.2 Rastvakter

Undersökningar har visat att ju fler rastvakter som finns ute under rasterna desto mindre mobbning förekommer det. Ett fungerande rastvaktsystem är därmed en enkel åtgärd för att motverka mobbning. Självklart räcker det inte att pedagogerna bara finns ute, de måste hela tiden vara observanta på vad som händer och våga ingripa om något skulle hända. Det är bättre att ingripa en gång för mycket än att något barn blir utsatt för fortsatta kränkande handlingar (Olweus, 1991). "Ingen skall i skolan utsättas för mobbning. Tendenser till trakasserier skall aktivt bekämpas" (Lpo 94, 1998:19). Om en pedagog är ute på rasten men inte ingriper om han/hon ser att mobbning förekommer godkänner pedagogen mobbarnas handlande. Eftersom mobbarna ser att det inte blir några negativa konsekvenser av deras beteende kommer de mest troligen att fortsätta. För att rastvaktsystemet ska bli meningsfullt i längden räcker det inte med ett ingripande, pedagogerna måste även informera varandra om vad som händer på rasterna. Detta för att fler ska kunna se vad som sker och därmed kunna stoppa eventuell mobbning på ett tidigt stadium (Olweus, 1991).

Om rastvakten är okänd för barnen kan de dra sig för att berätta om eventuell mobbning, men om barnen däremot har förtroende för rastvakterna är det mer troligt att de vågar ta kontakt och berätta. Det kan underlätta för rastvakterna att veta vilka barnen är om det skulle inträffa något, kan rastvakten inte barnens namn förlorar rastvakten delar av sin kontroll (Sharp & Smith, 1996).

2.6.3 Kamratstödjare

Barn ser oftast mer än pedagogerna av vad som händer i skolan. Kamratstödjare är oftast populära och lite äldre barn som fått förtroendet av de andra barnen och pedagogerna. Kamratstödjarna lär sig se och tolka de signaler som de utsatta barnen sänder ut. Får de samtidigt kunskap om hur de kan hjälpa och hur betydelsefullt det är för den utsatte att någon ser honom/henne och vill hjälpa till, utvecklas kamratstödjarens medkänsla (Höistad, 2001).

Sammanhållningen i skolan kan stärkas av kamratstödjarna. Om kamratstödjaren vågar och vill ta tag i en mobbningsituation ger det ofta resultat mot mobbning, att se kamratstödjaren vara med ett barn som är utanför kan vara effektivt. Fler vågar kanske hjälpa de som är utsatta om de ser att ett äldre och populärt barn vågar. Många kamratstödjare växer när de fått förtroendet av skolan (a.a.). Några av kamratstödjarens uppgifter är:

- ”hälsa på den som ingen brukar hälsa på,
- prata med den som är utanför,
- ta med den som ingen vill ha med i gemenskapen,
- sätta sig bredvid den ensamme i matsalen samt
- eventuellt ingripa i en mobbningsituation.”

(Höistad, 1994:119).

Kamratstödjarna ska vara pedagogernas ögon i korridorerna och på skolgården. Att ingripa i en mobbningsituation är svårt och kamratstödjaren får själva välja om han/hon ska ingripa, de ska däremot alltid rapportera till en pedagog om de upptäckt någon mobbningsituation. Kamratstödjarens största uppgift är att se de som har det svårt och rapportera om det till pedagogerna (Höistad, 2001). Det är sedan pedagogernas skyldighet att agera mot mobbning (Ramp, del 3).

2.6.4 Antimobbningsteam

Personalen i skolan bildar en grupp, ett antimobbningsteam. I antimobbningsteamet bör så många personalkategorier som möjligt ingå, detta hjälper antimobbningsteamet att få en bredare syn på barnen och deras situation. Pedagoger, skolledning, vaktmästare, skolmåltidspersonal, lokalvårdare och skolsköterskan kan bredda antimobbningsteamets ögon. De som ingår i antimobbningsteamet måste våga och orka se de problem som uppstår. Deras kontakt med barnen måste vara tydlig, respektfullt och förtroendefullt. Antimobbningsteamet måste känna väl till skolans handlingsplan mot mobbning och ha

kunskap om mobbningsproblematiken, detta för att veta hur de ska agera i de situationer som uppstår (Höistad, 2001).

2.6.5 Kontakttelefon och brevlåda

Ett mobbat barn är ofta rädd och vågar kanske inte ge sig till känna och berätta vad som pågår. Att i dessa situationer kunna använda sig av en kontakttelefon kan underlätta situationen för den som ringer. Här finns det inga krav på att berätta vem man är. Skolpsykolog, kurator eller en pedagog med ett brinnande intresse för barn i svårigheter kan användas som kontaktperson. Kontaktpersonens uppgift är att lyssna, ge stöd och försöka skaffa sig en bild av det som berättas. En målsättning med kontakttelefonen måste vara att personen som ringer så småningom ska våga ta sig till personliga samtal med kontaktpersonen. Ibland tar den som ringer mod till sig att själv söka upp och berätta för en pedagog eller någon annan nyckelperson och ibland får kontaktpersonen tillåtelse att berätta (Olweus, 1991). Till kontakttelefonen kan kompisar till barn som mobbar eller blir mobbade ringa, även föräldrar som behöver stöd i olika frågor kring sina barn (Olweus, 1991 & Höistad, 2001).

Att få tala med en vuxen som verkligen orkar lyssna är något som inte alla barn får uppleva. Detta att kontaktpersonen faktiskt har tystnadsplikt är något som kan locka barnen att ringa (Höistad, 2001).

Skolan kan ha en låsbar brevlåda på en undanskymd plats, endast antimobbningsteamet ska ha nyckel till brevlådan och få ta del av innehållet. Brevlådan kan hjälpa barnen att våga berätta eller namnge någon som är mobbad eller mobbar. Brevlådans undanskymda plats kan minska risken att bli upptäckt (a.a.).

2.6.6 Värderingsövningar

Värderingsövningar är när en grupp har en diskussion för att bearbeta sina värderingar inom exempelvis moral, livsstil eller relationer. I värderingsövningarna kan deltagarna få tillfälle att bli medvetna om sina värderingar och tankar. De får även tillfälle att ta ställning och bearbeta sina attityder, våga säga sin åsikt och motivera den samt att de får lyssna på andras åsikter. Det viktiga i värderingsövningar är att få en diskussion och att alla får säga sin åsikt, det finns inget rätt eller fel. För pedagogen är det viktigt att se till att ingen blir utsatt för personangrepp eller ironi. Pedagogen får heller inte ge något barn beröm, allas åsikter ska vara lika värda (Höistad, 2001).

Skolan ska vara öppen för skilda uppfattningar och att de förs fram. Alla barn ska få skaffa sig sina egna uppfattningar och göra sina val utifrån sina egna förutsättningar. På detta vis stärks tron till den egna förmågan (Lpfö 98, 1998). Pedagogerna ska inte själv vara med i övningen men om någon frågar pedagogerna vad han/hon tycker ska pedagogerna svara ärligt (Höistad, 2001).

Två exempel på värderingsövningar är heta stolen och fyrhörnsövning. Heta stolen går till på följande sätt; deltagarna sitter på stolar i en ring, en stol ska vara ledig. Pedagogerna har förberett med ett antal olika påstående kring ett förbestämt ämne. Pedagogerna läser ett påstående och de barn som håller med om detta påstående reser sig och byter stol med någon annan, de som inte håller med eller inte hinner ta ställning sitter kvar. Efter varje omgång diskuteras påståendet (a.a.).

I fyrhörnsövningen lägger pedagogerna fram ett problem, dilemma, moraliskt ställningstagande eller fråga som deltagarna ska ta ställning till. Tre av hörnen i rummet representerar varsitt svarsalternativ som pedagogerna har berättat i förväg, det fjärde hörnet är till för egna förslag. Efter deltagarna valt hörn för man en diskussion om ställningstagandet. Övningen handlar om att vi har olika åsikter och värderingar. Se bilaga I för exempel på en fyrhörnsövning om mobbning (a.a.).

2.6.7 Medling

I Svensk ordbok står det att medling betyder försök att åstadkomma en överenskommelse eller försoning. Medling innebär att en opartisk person hjälper de som befinner sig i konflikt att komma till en överenskommelse som båda är nöjda med. Medling lämpar sig bäst vid konflikter och inte mobbning. De två som har hamnat i konflikt får själva ta ansvar för att hitta en lösning som passar båda, det handlar inte om att någon har rätt. Den som medlar måste hålla sig opartisk (Lind, 2001).

Vad har hänt? och Hur känner du inför det som har hänt? är de två viktigaste frågorna i medling. Dessa frågor är till för att de inblandade personerna ska kunna uttrycka sin sida av saken, medlaren ska vara med och lyssna aktivt. När de inblandade har fått möjlighet att uttrycka sina åsikter är det lättare att komma till en överenskommelse som båda är nöjda med (a.a.). För att medling ska fungera behöver man befinna sig i en lugn miljö. Tid och plats kan bestämmas i förväg med barnen. En god idé är dock att vänta med denna metod tills de mest akuta känslor av ilska har lagt sig, så det är möjligt att föra en diskussion (Utas-Carlsson, 2001).

När barnen vant sig vid konfliktlösning och medling kan de så småningom själva tala med varandra och reda ut konflikter utan pedagogens inblandning (a.a.).

Dessa punkter förklarar innebörden av medling:

- Medling är ett stöd för de parter som har en konflikt, problemen struktureras och parternas intressen och behov uttrycks.
- Parternas självförtroende växer när de själva får ansvara för konflikten och hur den ska lösas.
- Medlaren ska vara till stöd och hjälp åt parterna i deras sökande efter lösningar som de kanske inte själva hade uppmärksammat eller trott varit möjliga. Parterna börjar ofta medlingsprocessen med sina invanda åsikter och skuldbeläggande uttalande.
- Medling gör att parterna släpper sina ställningstagande och samtalet förändras från dig mot mig till vi mot problemet.

Medling kan hjälpa barn att lära sig god konflikthantering. Alla konflikter lämpar sig inte för medling, skolan måste ibland gå in och ta avstånd från vissa beteende. Vid mobbning ska inte medling tillämpas (a.a.).

2.7 Handlingsplaner mot mobbning

Enligt lag ska alla skolor i Sverige ha en fungerande handlingsplan mot mobbning. Denna handlingsplan ska innehålla ett flertal punkter, men den viktigaste punkten är hur skolan tänker jobba för att alla barn ska känna sig trygga och inte bli mobbade eller kränkta i skolan. Det största ansvaret för att arbetet mot mobbning fungerar ligger på rektorn, men det är de övriga pedagogerna som gör att arbetet går framåt. Eftersom en handlingsplan är till för att skydda barnen är det en god ide att barnen har varit med vid utformandet av handlingsplanen. Hur bra en handlingsplan än är tappar den lite av sin betydelse om barnen inte känner till den (Holm-Stålhand & Smultron, 2002).

En handlingsplan bör innehålla en definition av mobbning, här beskrivs vad mobbning respektive konflikt är. Det ska stå vem som har ansvar för vad i arbetet mot mobbning. Det bör beskrivas vilka de första åtgärderna är när pedagogerna får kännedom om ett mobbningsfall. Det finns flera färdiga metoder och modeller som kan tillämpas. I dessa står bl.a. hur olika personer kan gå tillväga vid upptäckten av mobbning. Har skolan en kamratstödjarverksamhet ska den vara beskriven i handlingsplanen. Om skolan har fler förebyggande åtgärder t.ex. värderingsövningar eller kontakttelefon bör även dessa vara nedskrivna (a.a.).

En metod som lämpar sig bra vid utformandet av ett åtgärdsprogram när det gäller de yngre barnen är att rita, måla, berätta, dramatisera och läsa berättelser eller sagor. Denna metod kan tillämpas oavsett om man vill förebygga, åtgärda eller behandla mobbningen (Forsman, 2003).

2.7.1 Farstamodellen

Docent Anatol Pikas, mobbningsforskare, har skapat en användbar modell mot mobbning. Karl Ljungström har utifrån denna modell utvecklat Farstamodellen. Farstamodellen har följande fem steg:

1. Antimobbningsteamet får information om att ett barn troligtvis är mobbat. Antimobbningsteamet pratar med varandra och bestämmer hur de ska arbeta med situationen. De samlar ytterligare information via t.ex. pedagogerna. Frågorna, Är det mobbning? och Vilka är mobbarna? ställs.

2. Ett försiktigt samtal med den mobbade. Frågor som, Vad har hänt? Hur länge har det pågått? Hur ofta? Var? Och Vilka är inblandade? ställs.

3. En morgon när alla mobbarna är i skolan kallas de till samtal en i taget. Detta får mobbarna inte känna till i förväg, de ska helst inte ens veta att skolan har uppmärksammat mobbningen. Får mobbarna vetskap om samtalen ges de en chans att bygga upp ett försvar och då kan framgången försvåras. Det är alltid två pedagoger ur antimobbningsteamet som är med under samtalen, en sköter samtalet medan den andre antecknar. Pedagogerna ur antimobbningsteamet berättar att de vet vad som pågår, att det är väldigt allvarligt och att mobbningen måste upphöra omedelbart. Pedagogerna talar om de saker mobbaren gjort sig skyldig till, men de varken dömer eller ställer varför-frågor. Atmosfären i samtalet ska varken vara straffande eller förlåtande. Pedagogerna frågar bara om sådant antimobbningsteamet är säkra på har hänt. De pratar även om hur mobbaren kan hjälpa den mobbade att få det bättre. Det viktigaste i Farstamodellen är det första samtalet, eftersom denna del är mest betydelsefull för det fortsatta arbetet. Här får mobbarna även veta att de snart kommer bli kallade till ett nytt samtal.

4. Samtalen ska vara 5-15 minuter långa och upprepas med korta intervaller. Vid varje tillfälle frågar pedagogerna om mobbaren har klarat av det som de tidigare kommit överens om.

5. Fel information vid fel tillfälle kan göra det svårare eller förstöra hela behandlingsprocessen. Pedagogerna bör vänta med att informera föräldrarna, att mobbningen upphör är till en början viktigast.

Att få vetskap om att ens barn blir mobbat kan vara en chock för föräldrarna. Chocken kan leda till att föräldrarna direkt tar kontakt med mobbarnas föräldrar. Även mobbarnas föräldrar kan bli chockade och det kan då lätt leda till att föräldrarna hamnar i konflikt. Går mobbarnas föräldrar i försvar för sina barn utan att veta vad som egentligen har hänt blir det fortsatta arbetet omöjligt, därför avvaktar man med att informera föräldrarna. Hur föräldrarna informeras avgörs från fall till fall, helt beroende på hur grov mobbningen är.

Mobbningsoffret måste stöttas eftersom mobbarnas skam och skuld känslor kan leda till att de anklagar den utsatte för att ha skvallrat. Det kan hända att mobbarna skickar iväg en medlöpare (en av de som stödjer mobbaren, men inte har den mest framträdande rollen) för att hota den mobbade. Den utsatte och dens föräldrar kan uppfatta detta som att det bara blir värre när skolan lägger sig i. Detta brukar dock upphöra efter ett par dagar.

Även mobbare känner en lättnad av att problemet kommer upp till ytan, så även de kan få hjälp (<http://vastervik.com/bun/brevik/mobbning.htm> 2004-09-02).

I aftonbladet den 3 april 2004 stod det: Föräldrarna och skolan har enligt läroplanen gemensamt ansvar för barnen. När skolan fått kännedom om att ett barn blir mobbat ska föräldrarna kontaktas omgående. Farstamodellen låter föräldrarna vara delaktiga först när det har lugnat ner sig. Enligt Skolverket finns det inte någon fördjupad studie över om Farstamodellen är framgångsrik

(http://www.aftonbladet.se/vss/telegram/0,1082,27165864_INR_p_fm,00.html 2004-09-02).

2.8 Litteratursammanfattning

I vår litteraturgenomgång har vi inlett med en definition av mobbning som följs av en forskningsgenomgång, detta för att visa den tidigare forskningen inom området. Under rubriken individ och gruppnivå tar vi upp varför vissa barn utvecklar ett aggressivt beteende. Vidare skriver vi om vikten av att vara trygg i gruppen och hur olika grupper påverkar oss, samt att vi söker efter olika relationer och detta påverkar vilka grupper och vilka personer vi dras till.

Under rubrikerna barn som mobbar och mobbade barn tar vi upp olika varningssignaler som tyder på att ett barn blir mobbat eller mobbar och vad man som förälder eller pedagog kan göra för att förändra situationen. Vidare kommer vi in på för den som är mobbad där det står skrivet om olika råd till den som är mobbad.

En av följderna för pojkar som mobbar är att de löper större risk att som vuxna bli kriminella, en av följderna av ett långvarigt mobbade är depression. En gemensam följd för både den som mobbar och den som blir mobbad är att de som vuxna oftast mår väldigt dåligt av det som hänt.

Under hemmet och skolan står det om att vuxna måste tänka på hur de agerar i närheten av barn. Barn är duktiga på att läsa kroppsspråk och om de vid upprepade tillfällen får negativa signaler eller får höra negativa saker om sig påverkas deras självbild. Här tar vi även upp samarbetet mellan föräldrar och skolan.

I Maslows behovspyramid beskriver vi människans behov och önskningar, där de lägsta stegen måste vara uppfyllda för att människan ska kunna fungera på ett tillfredsställande sätt. Vad pedagogerna bör tänka på i sitt arbete med och mot mobbning beskrivs i pedagogperspektivet.

Under förebyggande åtgärder har vi tagit upp en rad olika åtgärder mot mobbning. Samtliga är användbara i skolan eller på förskolan. Vissa är riktade mer mot skolan än förskolan men kan anpassas till de yngre barnen. Även rubriken handlingsplaner mot mobbning är mer riktad mot skolan men kan omarbetas för att bättre passa i förskolan. Vi skriver om vad en handlingsplan bör innehålla och vilka som bör vara med vid utformandet. Farstamodellen avslutar litteraturgenomgången och är en samtalsmodell som används i flera av landets skolor, när mobbningen är ett faktum.

2.9 Problemprecisering

Vår litteraturgenomgång utmynnar i dessa problempreciseringar och utgör även utgångspunkten för den empiriska delen.

1. Hur kan vi som pedagoger förebygga uppkomsten av mobbning?
2. Hur yttrar sig mobbning i förskolan och skolan?

3 Empirisk del

Den empiriska delen innehåller en förklaring till varför vi har valt att arbeta med kvalitativa intervjuer, hur urvalet av pedagoger gått till samt hur vi gick tillväga i kontakten och under intervjun. Vårt syfte är att få mer kunskap i hur mobbning yttrar sig för att kunna förhindra, förebygga och hantera det. Vi vill även ge läsaren möjlighet att få upp ögonen för problematiken kring mobbning och vilka följder den kan ge. För att få klarhet i hur pedagogerna arbetar kommer vi att göra kvalitativa intervjuer. Resultatet från våra intervjuer samt en analys med skillnader och likheter mellan förskolan och skolans svar redovisas i denna del. Vi har valt att intervjua pedagoger i en förskola och en skola, detta ger oss en bild av hur arbetet med och mot mobbning fungerar på just dessa två verksamheter. Resultatet av våra intervjuer bör inte ses som en generell bild utan specifik för just dessa två verksamheter.

3.1 Metodgenomgång

Syftet med intervjuer kan vara att beskriva olika personers upplevelser eller tolkningar av ett och samma område. Låter man flera personer delta kan olika vinklar synliggöras och man får oftast en komplex bild av upplevelser, istället för en persons nära synvinkel (Thomsson, 2002). En risk med sådana intervjuer är att intervjuaren genom sin närvaro påverkar svaren, detta kallas för intervjuareffekt. En intervjusituation är en social sammankomst där relationer uppstår mellan intervjuaren och informanten. En risk med denna relation är att informanten påverkas av intervjuareffekten och börjar svara så som han/hon tror att intervjuaren föredrar, detta behöver inte intervjuaren vara skyldig till (Svenning, 1997). På förhand kan man sällan eller aldrig avgöra vilka intervjuare och informanter som fungerar tillsammans, kön, ålder, fritidsintressen och etniska tillhörigheter kan vara orsaker till om samspelet fungerar eller inte. Det som intervjuaren tycker låter osammanhängande eller konstigt kan omedvetet tolkas till något annat, detta är också en form av intervjuareffekt (Kvale, 1997).

I den kvalitativa forskningsintervjun försöker man förstå världen ur informantens synvinkel. Det handlar om ett samspel, ett utbyte av synpunkter mellan två personer som samtalar kring ett ämne som intresserar båda parter. Det är informantens livserfarenhet och dens relation till den som man vill komma åt. Det ligger på informanten att föra fram de åsikter som han/hon finner viktiga inom det fokuserade området. Intervjuaren leder informanten till vissa teman men inte till bestämda uppfattningar av dessa teman. Frågorna bör stimulera till ett positivt samspel, där man får till ett flytande samtal och informanten känner sig motiverad att berätta om sina upplevelser och känslor (a.a.). Enkla raka frågor som

ger innehållsrika svar är också ett kännetecken för kvalitativa intervjuer. Detta betyder att när intervjuerna är gjorda har man fått ett stort material som med hårt arbete kan ge många åsikter och mönster (Trost, 1997). Utsträckningen av informantens frihet när det gäller att få tolka fritt utifrån deras egna inställningar eller tidigare erfarenheter, beror på graden av strukturering. Vilken grad av strukturering det är beror på vilket svarsutrymme man ger informanten. En helt strukturerad intervju lämnar mycket litet utrymme att svara inom och man kan nästan i förväg ana vilka svar som kan ges (Patel & Davidson, 2003). Trost (1997) skriver att i en strukturerad fråga ges informanten ingen möjlighet att svara på annat vis än vad intervjuaren bestämt sig för.

I en ostrukturerad intervju finns det maximalt utrymme för informantens svar (Patel & Davidson, 2003). Är svarsalternativen öppna så är frågan ostrukturerad. Här bestämmer informanten vilken form svaret får (Trost, 1997).

Beroende på vilken författare som tillfrågas har ordet strukturering olika innebörd. Dels kan det innebära att frågor har fasta svarsalternativ, men det kan även innebära att en intervju håller sig till ett bestämt område (a.a.).

Detta gör det lite besvärligt att säga vilken sorts intervju vi har utfört. Ser man åt Trost (1997) och Patel & Davidsons (2003) ord så är vår intervju och våra frågor ostrukturerade, men ser vi åt Trosts förklaring till hur andra författare tolkar ordet strukturering så kan man se vår intervju som strukturerad eftersom vi håller oss till ett specifikt ämne.

Syftet med en kvalitativ forskningsintervju är att beskriva och förstå det centrala i det som informanten upplever och förhåller sig till (Kvale, 1997). Enligt Patel & Davidson (2003) är syftet med kvalitativa intervjuer att upptäcka och identifiera informantens livsvärld eller åsikter om ett specifikt tema. Därför kan intervjuaren aldrig i förväg veta vad svaret kommer att bli, det är inte heller möjligt att veta vad som är det sanna svaret på en fråga.

I vardagslivet kan vi välja om vi vill ha ögonkontakt med den vi talar med. Som intervjuare bör vi ha ögonkontakt såväl när vi själva talar som när vi lyssnar (Trost, 1997). En intervjuare bör bete sig naturligt och använda sitt beteendemönster, men vissa ovanor bör man dock undvika t.ex. upprepade svordomar (a.a.).

Har man för många intervjuer kan materialet lätt bli ohanterligt och man kan få svårt att få en överblick samtidigt som man ska se alla viktiga detaljer som förenar eller skiljer informanternas svar. Att begränsa sig till fyra eller fem intervjuer kan vara lagom. Om man efter sin sista intervju märker att materialet blir för tunt kan man välja att komplettera med ett par intervjuer till (a.a.).

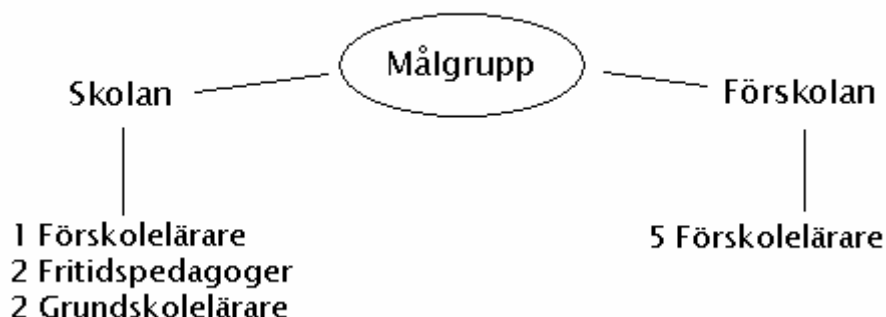
Med reliabilitet eller tillförlitlighet menas i regel att en undersökning ska vara stabil och inte vara utsatt för slumpinflytelser t.ex. missuppfattningar eller felsägningar. Något som man bör tänka på vid kvalitativa intervjuer är att en felsägning eller en missuppfattning kan bli en del av den information som kanske sedan används i analysen. Det kan därför bli egendomligt att tala om reliabilitet eller tillförlitlighet vid kvalitativa intervjuer (a.a.).

Information om informanten får inte lämnas ut, ska intervjuerna bli offentliga måste innehållet ses och godkännas av informanten (Kvale, 1997). Det finns vissa skillnader mellan anonymt och konfidentiellt. Anonymt innebär att varken namn, nummer eller något annat som kan identifiera informanten finns med. Konfidentiellt betyder att vi vet av vem vi har fått svaren men det är bara vi som har tillgång till de uppgifterna (Patel & Davidson, 2003).

3.2 Målgrupp

Vi har valt att intervjua tio pedagoger varav fem arbetar i förskolan och fem arbetar i skolan. Samtliga fem som vi intervjuade i förskolan var utbildade förskolelärare. I skolan intervjuade vi en förskolelärare, två fritidspedagoger samt två grundskolelärare, dessa var utbildade och arbetade i barnskolan. Vi valde olika personalgrupper i skolan för att få en helhetssyn av hur mobbning uppfattas i just denna barnskola (förskoleklass- åk. 2).

Vi valde att intervjua i en förskola och en skola för att lättare kunna analysera skillnader och likheter dem i mellan. Vi valde att lägga tyngdpunkten på just dessa skillnader och likheter, hade vi gjort intervjuer i flera olika förskolor och skolor hade vi även fått göra jämförelser mellan de olika skolorna respektive förskolorna, vilket vi varken hade tid eller arbetsmöjlighet till. ”Redan ett begränsat antal intervjuer ger ett stort textmaterial om vi skriver ut dem. Detta gör att kvalitativa undersökningar är tids- och arbetskrävande” (Patel & Davidson, 2003:119).

I skolan intervjuade vi olika personalgrupper för att få en så bred bild som möjligt. Vår tanke var att göra samma sak i förskolan men det visade sig att det bara var förskolelärare som ställde upp på intervjun. Samtliga pedagoger har varit verksamma i minst fem år.

3.3 Genomförande

Vi började med att ringa till olika förskolor och skolor i nordöstra Skåne. En intervju brukar föregås av ett brev som skickas ut ett par veckor innan intervjun ska genomföras. Här berättar man vem man är, varifrån man kommer, att man vill göra en personlig intervju och varför (Svenning, 1997). På grund av tidsbrist valde vi att ta kontakt och presentera oss per telefon. Vi gav ändå informanterna en möjlighet att tänka efter och se om det fanns ett intresse av att ställa upp i vår intervju, detta genom att de fick återkomma med besked. Vi fick relativt snabbt tag i en förskola och en skola som ville medverka.

En personlig intervju utförs oftast på informantens hemmaplan exempelvis i deras hem eller på deras arbetsplats. Var intervjun än tar plats är principen att intervjuaren söker upp informanten (a.a.). Vi valde att ta efter detta, att intervju på informantens arbetsplats sparar tid för dem, fler kan ställa upp och det kan kännas tryggare. Tryggheten kan leda till att informanten ger mer uttömmande svar.

Vi deltog båda två vid intervjuerna eftersom två intervjuare lättare kan uppmärksamma vad informanterna egentligen säger i intervjun, man kan fylla i varandras luckor och komplettera varandra. Informanterna kan finna en trygghet i att det är två som försöker att förstå vad som förmedlas under intervjun (Thomsson, 2002). För att inte försätta informanten i underläge placerade sig alltid en av oss bredvid informanten och den andra mitt emot. Den som satt mitt emot informanten intervjuade medan den andra antecknade, vi turades om med intervjuerna.

Under samtliga intervjuer använde vi oss av en portabel bandspelare. En intervjuare hinner aldrig ordgrant skriva ner långa utläggningar samtidigt som han/hon ska reflektera över det som sägs och guida informanten vidare, en bandspelare kan därför användas för att underlätta intervjun. Det kan vara bra att föra anteckningar om det man för tillfället upplever som centralt eller sådant som eventuellt inte kommer att höras på bandet (a.a.).

Intervjun bestod av sju frågor varav en var tänkt som följdfråga. Men eftersom ingen av informanterna naturligt kom in på den valde vi att använda även denna som huvudfråga. Vi använde oss av ett halvstrukturerat frågeformulär där vi efterhand kunde utveckla våra frågor samt ställa följdfrågor vid behov, detta för att få ett flytande samtal. En kvalitativ intervju kan

vara halvstrukturerad, detta innebär att det varken är ett öppet eller stängt samtal (Kvale, 1997).

Vid utformandet av frågorna tänkte vi på Kvales ord, "Frågorna bör vara lätta att förstå, korta och befriade från akademisk jargong" (a.a., sid. 122).

4 Sammanställning av intervju svaren

Vi har valt att redovisa varje intervjufråga för sig. Förskolan och skolans svar är uppdelade för att öka tydligheten för vem som har sagt vad. Efter respektive verksamhets svar har vi valt att skriva en kort analys där vi objektivt ser på skillnader och likheter i svaren. Eftersom intervjuerna är konfidentiella har vi valt att förkorta förskolans pedagoger till F1, F2, F3, F4 och F5, samtliga pedagoger är utbildade förskolelärare. Skolans pedagoger har vi förkortat enligt följande fritidspedagogerna är Fp1 och Fp2, lärarna är L1 och L2 och förskoleläraren är F. Även skolans pedagoger är utbildade. Vi anser att denna metod gör det lättare för läsaren att överblicka vem som har sagt vad i texten. Intervjufrågorna finns som bilaga II.

4.1 Hur definierar du mobbning?

Förskolans svar:

Samtliga fem pedagoger nämnde att utanförskap är en form av mobbning. F1, F2 och F3 sa att det var många barn som tidigt var medvetna och retade andra barn som var annorlunda eller hade fel sorts kläder på sig. F2- ”Du får inte vara med, du får inte komma på mitt kalas, jag tycker dina kläder är fula. Sådana saker tycker jag kan vara början på mobbning”. F4- ”Ja det är ju när någon blir utsatt eller utstött av de andra”.

F5 tyckte inte att knuffar och puffar i förskolan är mobbning utan snarare kontaktförsök bland barn som inte har ett fullt utvecklat språk.

Skolans svar:

Definitionen från samtliga pedagoger var följande: när man sårar eller kränker någon upprepade gånger. F- ”För mig är mobbning något som är ständigt återkommande”. L2- ”Om man säger saker som sårar eller kränker någon mer än tre gånger”.

Analys:

Förskolan gav exempel på hur mobbning kan yttra sig, skolans pedagoger svarade att mobbning är när någon blir sårad eller kränkt vid upprepade tillfällen. Ingen av förskolans pedagoger nämnde något om att det skulle vara upprepade handlingar. Ingen av verksamheterna sa uttryckligen att mobbning kunde vara fysisk.

En av pedagogerna (F4) i förskolan hade en definition av mobbning som påminde om den vi fick av pedagogerna i skolan. Förskolans svar kan tolkas som förstadiet till mobbning, om

dessa handlingar upprepas mot en och samma individ kan vi dra paralleller till skolans definition av mobbning.

4.2 Har du någon gång i din yrkesroll kommit i kontakt med mobbning? I så fall hur?

Förskolans svar:

F1 svarade att det förekom i förskolan men inte i grövre form. F1 ansåg även att ” Barn tetas och ibland är det någon som inte får vara med men det är ju mer för att testa olika gruppkonstellationer och testa vem som ska vara ledare”. Vidare menar F1 att barnen inte är medvetna om konsekvenserna av sitt handlande.

F2 och F3 sa att mobbning förekommer i form av retningar som, du får inte vara med, du får inte komma på mitt kalas. F3 menade att detta beteende var viktigt att stoppa tidigt.

F4 och F5 hade inte stött på mobbning i yrkesrollen.

Skolans svar:

Samtliga fem pedagoger var överens om att barn verbalt far illa, blir utsatta och får öknamn. Men var man drar gränsen för vad som egentligen är mobbning upplevs som svår. Fp2 hade inte sett någon mobbning men påtalade att det förekom. Fp2- ”Har inget exempel så, men visst händer det att barn far illa”.

Fp1, L1 och L2 svarade att de hade stött på mobbning i yrkesrollen. Även F anser sig sett mobbning, men inte i någon grövre form.

L1, L2 och Fp1 talade om verbal och indirekt mobbning och att den är vanligast förekommande. Fp2 som inte hade sett någon självklar mobbningsituation gav inte heller något direkt svar på vilken typ av mobbning det kunde handla om, inte heller F svarade på vilken form av mobbning det kunde handla om.

L2 som var med i skolans antimobbningsteam ansåg att det i barnskolan inte handlar om mobbning utan bråk. L2 tyckte att dessa barn var för små för att förstå vad ordet mobbning innebär.

Analys:

Fyra av pedagogerna (L1, L2, Fp1 och F) i skolan och tre av pedagogerna (F1, F2 och F3) i förskolan hade stött på mobbning. Två av förskolans pedagoger (F4 och F5) hade inte stött på

mobbing, i skolan var det en pedagog (Fp2) som inte hade stött på mobbing. Denna pedagog kunde dock påtala att det förekom.

En av pedagogerna (F1) i förskolan och en av pedagogerna (F) i skolan sa att mobbing förekom men inte i grövre form.

Tre av pedagogerna (L1, L2 och Fp1) i skolan talade om den verbala och indirekta mobbningen och att den oftast var den vanligaste, även tre av förskolans pedagoger (F1, F2 och F3) nämnde denna form av mobbing.

4.3 Hur arbetar du förebyggande mot mobbing?

Förskolans svar:

F1, F2 och F4 pratade om att göra barnen medvetna om känslan, hur känns det att vara utanför eller om någon säger något dumt till dig? Dessa frågor väcker tankar hos barnen. F1 berättade att ibland gör de om en situation till ett rollspel, barnet som frös ut någon annan blir den som blir utfrysad, för att öka förståelsen hos barnen. Vidare berättade F1 att de lät barnen, i den mån det går, lösa sina konflikter själva. Pedagogerna var med som medlare när det behövdes.

F5 svarade att man måste vara iakttagande för hur barnen är mot varandra, hur de använder sitt kroppsspråk och sitt språk mot varandra. Vid behov går man in och bryter. F2- ”Med de stora barnen försöker vi börja varje hösttermin med att prata lite om hur man ska vara mot varandra och hur man är en trevlig kamrat”.

F3 tyckte det var viktigt att stärka de svaga barnen och försöka få med dem i gruppen, F3 svarade även att svaga barn lättare kan bli mobbade eller utfrysade i skolan om man inte lyckas stärka dem. Att konstruera grupper med en viss baktanke för att barnen ska hitta varandra och på så sätt bli stärkta är därför viktigt.

Skolans svar:

Fp1, Fp2, F och L1 pratade om vikten av att få ihop gruppen. Dessa fyra hade alla pratat mycket med barnen om hur man är en bra kamrat, att man inte ska trycka ner varandra och att man ska bry sig om varandra.

Fp1 och L1 nämnde att de använde sig av dramaövningar och tematiskt arbete för att få ihop gruppen.

L2 berättade att de arbetade med trivselregler och bry sig om regler. L2 och F sa att de i början av varje termin skickar hem ett kontrakt som familjen ska skriva under, kontraktet gäller att barnen inte ska sära eller kränka någon annan.

Fp1, Fp2, L1 och F betonade vikten av att vara uppmärksam och lyhörd för att i tid kunna ta tag i konflikter som kan leda till mobbning. Man får aldrig acceptera ett kränkande beteende. Fp2- ”Man måste vara lyhörd när man hör saker ute som gör att man tänker, oh det har jag hört innan”. F- ”Man är ju uppmärksam och frågar hur det är om man ser någon som inte mår så bra”.

L1, L2 och Fp1 berättade att personalen i skolan var utbildade inom Lions Quest. Lions Quest är ett material som bl.a. är framtaget till skolor och grupper för att lära barn att acceptera varandras olikheter.

Analys:

En pedagog (F2) i förskolan och fyra pedagoger (Fp1, Fp2, F och L1) i skolan sa att de hade pratat med sina barn om hur man är en bra kompis.

En pedagog (F5) i förskolan och fyra pedagoger (Fp1, Fp2, F och L1) i skolan talade även om att det var viktigt att vara lyhörd och uppmärksam för att kunna ta tag i olika situationer i tid.

Tre av pedagogerna (F1,F2 och F4) i förskolan talade om att göra barnen medvetna om hur det känns att inte få vara med eller att bli retad. En av dessa pedagoger (F1) berättade även om hur denna använde sig av rollspel för att medvetandegöra dessa känslor hos barnen. Att göra barnen medvetna om hur något kan kännas angavs inte som en förebyggande åtgärd av pedagogerna i skolan. Däremot nämnde två av pedagogerna (Fp1 och L1) i skolan att de använde sig av dramaövningar och tematiskt arbete för att få ihop gruppen. I förskolan berättade en av pedagogerna (F3) att det var viktigt att försöka få med de svaga barnen i gruppen och att man bör konstruera grupper med en viss baktanke.

Två av pedagogerna (L2 och F) i skolan berättade om att de i början av varje termin skickar hem ett kontrakt med barnen. Kontraktet gäller att man inte ska sära eller kränka någon annan. Någon motsvarighet till detta kontrakt fanns inte i förskolan.

4.4 Vad är det första du gör eller hade gjort när du upptäckt mobbning?

Förskolans svar:

F1, F2, F3 och F4 svarade att de hade gripit in och pratat med barnen och gjort dem medvetna om känslan. F4- ” Det är att ta tag i det på något vis”. F2 la till att man ska ta tag i det direkt för att det inte ska bli något stort och utdraget.

F5- ” Som vuxen är det viktigt att synas och visa att det här accepterar inte vi”. F2 höll med om detta. F5 svarade också att man kanske har en plan från början men när man väl hamnar där agerar man nog efter situationen. Hade det varit kroppslig mobbning hade man brutit in omedelbart.

F3- ”Jag griper in och förklarar för dem. Att man direkt tar tag i det och diskuterar med dem om det de har sagt eller gjort, de ska sätta sig in i situationen själva”.

Skolans svar:

Fp1, Fp2, L1 och L2 sa att det första de hade gjort var att prata med barnen. De frågar barnen vad som har hänt och varför det hänt. L1 la till att man ibland kanske behöver vänta med samtalet för att man behöver få tid att tänka efter hur man ska handskas med situationen, barnen får på så sätt även en möjlighet att lugna ner sig. L1- ”Ibland kanske man inte rycker in precis direkt utan man försöker på något vis tänka efter, hur ska vi ta det här nu då?”.

Fp1 och Fp2 tycker att det är viktigt att man informerar varandra, att pedagogerna pratar ihop sig om situationen. Att informera nästa rastvakt om att något har hänt under rasten så att hon/han kan hålla extra koll på de inblandade barnen är viktigt.

F hade tagit kontakt med antimobbningsteamet omgående. F- ”Jag hade först och främst gått till de här i gruppen som då har utbildning på detta och vet hur man ska gå tillväga”. Fp1 hade pratat med barnen först. Fp1- ”Det första är att jag hade uppmärksammat för mobbaren och den mobbade att jag hört och sett vad som hänt”. Om situationen inte förbättrats hade Fp1 kontaktat antimobbningsteamet och låtit dem utreda det.

Analys:

Fyra av pedagogerna (F1, F2, F3 och F4) i förskolan och tre pedagoger (Fp2, L1 och L2) i skolan hade gripit in och pratat med barnen. Pedagogerna i skolan hade frågat barnen vad som hade hänt och varför det hade hänt, medan förskolans pedagoger hade försökt göra barnen medvetna om känslan.

En av pedagogerna (F5) i förskolan och en pedagog (Fp1) i skolan nämnde att det var viktigt att visa att man sett vad som pågår och att man inte accepterar det.

4.5 Existerar det något samarbete mellan förskolan/skolan och hemmet i samband med mobbning? Om, hur sker det?

Förskolans svar:

F2, F3, F4 och F5 svarade att om det behövs kallar de till samtal för att tillsammans med föräldrarna reda ut problemet. F2 sa även att det är viktigt att se hur barnet fungerar i hemmet och i andra sociala situationer.

F4 och F5 sa att de inte hade någon direkt plan för hur samtalet med föräldrarna skulle gå till.

F1 berättade att när barnet har varit en månad i förskolan har de ett inskolningssamtal med föräldrarna, där tar de bl.a. upp hur barnet fungerar i gruppen och i kompisrelationer. Även på utvecklingssamtalen som de har en gång per termin tar de upp om hur barnet fungerar socialt. F1- "Alla föräldrar får ett kvitto på hur deras barn klarar kamratrelationen". F1 pratade om samarbetet i stort eftersom de inte hade behövt ha några samtal om just mobbning.

Skolans svar:

Fp1, Fp2 och L2 kopplar in föräldrarna efter att både de själva och antimobbningsteamet har pratat med barnen och deras samtal inte har gett något resultat. Fp1 berättar att det kan kännas lättare att prata med föräldrarna till ett mobbat barn än till föräldrarna till ett barn som mobbar, eftersom föräldrar ofta har svårt att se sitt barn som en "elaking". Fp1 berättade också att det inte fanns någon modell för samtalet. Fp1- "Du ska ha grundligt med material på dig, du ska ha intervjuat barnen o.s.v. så att du verkligen vet att det är något".

L1 och F nämnde endast föräldrakontakten i form av mobbningskontraktet.

Analys:

Fyra av pedagogerna (F2, F3, F4 och F5) i förskolan och tre av pedagogerna (Fp1, Fp2 och L2) i skolan hade vid behov kallat föräldrarna till samtal. Två av pedagogerna (F4 och F5) i förskolan och en av pedagogerna (Fp1) i skolan sa att de på respektive verksamhet inte hade någon modell eller plan för hur samtalet med föräldrarna skulle gå till.

Tre av pedagogerna (Fp1, Fp2 och L2) i skolan hade kopplat in antimobbningsteamet för samtal med barnen innan de hade kontaktat föräldrarna, även svaren från förskolans pedagoger (F2, F3, F4 och F5) kan tolkas som att de väntar med att kontakta föräldrarna för att se om deras samtal med barnen ger något resultat, någon motsvarighet för skolans antimobbningsteam finns dock inte i förskolan.

Två pedagoger (L1 och F) i skolan berättade om deras mobbningskontrakt och en pedagog (F1) i förskolan pratade om inskolningssamtal och utvecklingssamtal, dessa metoder ses som åtgärder för att förebygga mobbning på olika nivåer.

4.6 Vad tror du är den största skillnaden i hur man arbetar mot mobbning i skolan jämfört med i förskolan?

Förskolans svar:

F1, F2, F3 och F5 tyckte att förskolan hade ett närmare samarbete med barnen. F3- ”Jag tror att vi ser mer än vad skolan gör, tyvärr”. F3 tyckte att pedagogerna i förskolan hade mycket närmare kontakt med barnen. Lärarna har dem inne i klassrummet, men i förskolan är pedagogerna med ute på de s.k. rasterna på ett annat sätt än vad de är i skolan. Därför spelar det en viktig roll att vi i förskolan griper in redan tidigt i barnens liv. F2 och F5 tyckte även att förskolan hade ett närmare samarbete med föräldrarna.

F2 tog även upp att de har barnen längre tid på dagen och att man därför får andra möjligheter att se hur barnen fungerar i olika kamratrelationer i förskolan.

F5 tyckte att skolans ide om hemlig kompis (barnen i gruppen får en lapp med ett namn på en kompis som de sedan ska vara extra trevliga och snälla mot under en bestämd period) var bra och att de kanske kunde prova det även i förskolan.

F4 svarade att barnen i skolan har större förståelse vilket gör det lättare att prata om olika händelser och känslor, detta eftersom de äldre barnen kan sätta ord på sina tankar.

Skolans svar:

L1 anser att det kan vara lättare att få en överblick över barnen i förskolan och att de har barnen med sig hela tiden vilket kan leda till att det stoppas i tid. L1 säger även att det kanske kan vara lättare att prata om mobbning med barnen i förskolan. L2, F, Fp1 och Fp2 tror att arbetet fungerar ungefär likadant i förskolan och i skolan, men att arbetet anpassas efter åldern på barnen.

Analys:

Fyra av skolans pedagoger (L2, F, Fp1 och Fp2) tror att arbetet fungerar ungefär likadant i skolan som i förskolan. Det som skiljer är att arbetet är anpassat efter barnens ålder. Denna åsikt delas inte av de andra pedagogerna, varken i skolan eller i förskolan. Fyra av pedagogerna (F1, F2, F3 och F5) i förskolan och en pedagog (L1) i skolan anser att på

förskolan är pedagogerna närmare barnen under längre tid på dagen. Detta leder till att det är lättare att se olika grupper, hur de fungerar och förändras.

Det var en av pedagogerna (F4) i förskolan som ansåg att det var lättare att prata om olika händelser och känslor med barnen i skolan. En pedagog (L1) i skolan kom med en motsatt åsikt, att det var lättare att prata om mobbning i förskolan. En av pedagogerna (F5) i förskolan ansåg att skolans ide om hemlig kompis var bra och att de borde prova den i förskolan.

Två pedagoger (F2 och F5) i förskolan ansåg att de hade ett närmare samarbete med föräldrarna än vad skolan hade. Skolans pedagoger nämnde inte föräldrarna i denna fråga.

4.7 Har ni någon handlingsplan mot mobbning? I så fall, efterlevs den?

Förskolans svar:

F1 sa att de hade en handlingsplan som gällde för hela skolområdet men vad som stod i handlingsplanen visste F1 inte.

F3 och F4 sa att de inte hade någon handlingsplan mot mobbning. F3- ”Nej det har vi inte för barnen, det är ju skolan som har det”.

F2 och F5 svarade att de inte visste om det fanns någon handlingsplan men att de borde veta det.

F2 la till att det antagligen finns men F2 visste inte om det gällde barnen eller pedagogerna.

Skolans svar:

Samtliga pedagoger var medvetna om att de hade en handlingsplan mot mobbning. Alla fem hänvisade till att antimobbningsteamet såg till att handlingsplanen efterlevdes, varken Fp1, Fp2, L1 eller F visste säkert vad där stod eller var den fanns. F- ”Jag borde ju veta vad som står där, men man tar till sig den i så fall om man märker att det är någonting”.

Eftersom L2 tillhörde antimobbningsteamet kunde L2 lättare uttala sig i frågan. L2 tyckte inte att det var så konstigt ifall de övriga pedagogerna inte visste vad som stod i handlingsplanen eftersom det var en liten skola där fem av pedagogerna ingick i antimobbningsteamet.

Analys:

Samtliga pedagoger i skolan var medvetna om att det fanns en handlingsplan. Det var dock endast en pedagog (L2) som kunde svara på att planen efterlevdes, de övriga pedagogerna (F, Fp1, Fp2 och L1) visste inte säkert vad det stod i handlingsplanen eller var den fanns.

Två av pedagogerna (F2 och F5) i förskolan visste inte om det fanns någon handlingsplan för förskolan. Två av pedagogerna (F3 och F4) sa att förskolan inte hade någon handlingsplan, medan en av pedagogerna (F1) trodde att det fanns en handlingsplan som gällde hela skolområdet, pedagogen visste dock inte vad som stod i den.

5 Diskussion

Vi tycker att ämnet har varit intressant att undersöka och arbetet har varit lärorikt under hela processen. Vi är nöjda med hur arbetet har utvecklats från de första orden till det examensarbete du nu håller i dina händer.

I denna del diskuterar vi utifrån våra intervjuer och faller därefter in på våra egna frågeställningar och syfte. Vi lyfter även fram våra tankar tillsammans med den litteratur vi tidigare bearbetat. Arbetet avrundas med denna diskussion, som knyter ihop de olika delarna.

Valet av intervjuer som undersökningsform tycker vi har fungerat bra, vi har fått fram relevant information som har varit givande för inriktningen på vårt examensarbete. Hade vi valt att använda oss av enkäter för att undersöka pedagogernas arbete med och mot mobbning hade troligen arbetsbördan underlättats under sammanställningen av intervjuerna. Trost (1997) skriver att enkla, raka frågor som ger innehållsrika svar kännetecknar kvalitativa intervjuer och att dessa intervjuer ger ett stort material, som med hårt arbete under sammanställningen kan ge många åsikter och mönster. Svenning (1997) & Kvale (1997) skriver om en nackdel med dessa intervjuer. De skriver att intervjuareffekten kan påverka de svar man får fram i intervjun.

I förskolans definition av mobbning kan vi hitta klara likheter med Sharp & Smiths (1996) indelning om hur verbal och indirekt mobbning ter sig. Skolans definition stämde överens med Höistads (2001) definition om vad som krävs för att en handling ska kallas mobbning. Skolans definition var mer objektiv än förskolans och påminde också mer om den vi använder oss av i detta arbete. Sharp & Smiths tredje indelning av mobbning, den fysiska, nämndes varken av förskolan eller skolan. Detta tror vi kan bero på att den fysiska mobbningen är mindre vanlig än de två andra.

Två pedagoger (F4, F5) i förskolan och en pedagog (Fp2) i skolan hade inte stött på mobbning. Detta kan förklaras med vad Olweus (1999) kom fram till i sin undersökning, att mobbning delvis är ett dolt problem. Olweus undersökning visade också att 50-75% av mobbningen sker under rasten, antingen i korridoren, på skolgården eller på ett undanskymt ställe.

Eftersom samtliga informanter har varit verksamma i fem år eller mer kan vi uppleva det konstigt att tre av pedagogerna aldrig stött på mobbning. Enligt Fors (1993) förekommer det flest mobbningsfall i de lägre klasserna. Att vissa upptäcker mobbning medan andra inte verkar se det kan ha sin bakgrund i det samtliga pedagoger i skolan säger, att var man

egentligen drar gränsen för vad som är mobbning är svårt. Var denna gräns dras anser vi vara individuellt.

En av pedagogerna (F1) i förskolan berättade att de använder sig av medling. Barnen får först försöka lösa sina konflikter själva men när det behövs fungerar pedagogerna som medlare. Detta tycker vi är en god idé eftersom barnen redan i förskolan får lära sig att möta konflikter på ett konstruktivt sätt. Utas-Karlsson (2001) skriver att barn som vant sig vid medling lär sig god konflikthantering.

I förskolan talades det mycket om att medvetandegöra känslan. Exemplet som en av pedagogerna (F1) berättade om, att man kunde byta roller anser vi är en bra idé. Fahrman (1993) skriver att om man diskuterar mobbning utifrån en gemensam bok väcker det känslor hos samtliga barn och en mobbare får djupare förståelse för den mobbade, vilket förhoppningsvis gör att mobbaren blir mindre benägen att fortsätta sitt negativa beteende. Detta kan liknas vid sättet förskolan arbetade på. Medvetandegör känslan så ökar förståelsen och ett negativt beteende kan avta eller upphöra.

Att både förskolan och skolan lyfte gruppen i deras förebyggande arbete tyckte vi var positivt eftersom i en trygg grupp är risken mindre för att mobbning ska existera. I en trygg barngrupp finns det inte samma förutsättningar för mobbning som i en otrygg grupp. Ju tryggare gruppen är desto lättare accepterar man de personer som på något vis avviker från gruppen (Fahrman, 1993). Trygghet, säkerhet och behovet av mänsklig kontakt är grundläggande behov i Maslows behovspyramid. Barn bygger upp sin grundtillit redan i sina första kontakter. Kärleks- och gemenskapsbehovet är ett annat steg i Maslows behovspyramid, detta steg är viktigt för en harmonisk uppväxt. Detta tycker vi visar att tryggheten och gemenskapen är två viktiga förebyggande åtgärder. Tryggheten och gemenskapen är enligt oss, precis som Maslow skriver inte bara viktigt i de lägre åldrarna utan genom hela livet.

Att flera av pedagogerna (F1, F2, F3, F4, Fp1, Fp2, L1 & L2) valde att prata med barnen som en första åtgärd anser vi är positivt. Barnen får då själva stå för det de har gjort och förklara sin situation. Det vi hoppas på är att pedagogerna i fråga inte släpper situationen efter att de har frågat vad som har hänt och varför. Olweus (1991) skriver att om man ser en mobbningssituation utan att gripa in godkänner man mobbarens handlande. Två av pedagogerna (Fp1 & Fp2) i skolan tyckte det var viktigt att informera varandra, att berätta för nästa rastvakt om vad som har hänt under rasten så att den rastvakten kan hålla lite extra koll på de inblandade barnen. Detta stämmer överens med det vi skrev i stycket om rastvakter. Det

är viktigt att pedagogerna informerar varandra för att kunna stoppa eventuell mobbning tidigt (Olweus, 1991).

I fråga 4.5 berättade fyra av pedagogerna (F2, F3, F4 & F5) i förskolan att de kallar föräldrarna till samtal om det behövs. Skolan hade en något tydligare gräns för när föräldrarna ska tillkallas. De kallade in föräldrarna efter både de själva och antimobbningsteamet hade pratat med barnen utan framgång. Vi kan ändå inte hjälpa att tänka på var man drar gränsen, när behövs det? Här kan vi bara återgå till pedagogernas egna definition av vad mobbning är, samt det vi skrev om under rubriken För den som är mobbad, det är bara den som är mobbad som kan bestämma när det inte är roligt längre (Holm-Stålhand & Smultron, 2002). Men vem säger att pedagogens definition är den samma som den mobbades.

En del av pedagogerna (F4, F5 & Fp1) nämnde att det inte fanns någon direkt plan för hur ett samtal med föräldrarna kring mobbning kan fortlöpa. Vi tycker det är synd att ingen av verksamheterna har utarbetat en modell eller riktlinjer för vad som ska behandlas i ett samtal om mobbning med föräldrarna. Även om man ska anpassa sig efter situationen och vilken man talar med så kan samtliga pedagoger som arbetar i samma verksamhet ha vissa gemensamma åtgärder för vad som bör vara med i samtalet och vad man ska ha gjort för förberedelser. I handlingsplanen mot mobbning ska det stå vilken metod eller modell skolan arbetar efter när det uppstår en mobbningssituation. Det står även vem som har ansvar för vad i arbetet mot mobbning (Holm-Stålhand & Smultron 2002).

En av pedagogerna i skolan (Fp1) sa följande i fråga 4.5, ”Du ska ha grundligt med material på dig, du ska ha intervjuat barnen o.s.v. så att du verkligen vet att det är något”. Att ha intervjuat barnen (både mobbaren och den mobbade) innan samtalet ser vi som nödvändigt, detta gör det svårare för föräldrarna att förneka och försöka prata sig ur situationen. En god relation med föräldrarna gör det lättare för pedagogerna att kalla till samtal (Drugli 2003).

Något intressant i frågan 4.6 var att största delen av förskolans pedagoger (F1, F2, F3 & F5) tyckte att förskolans förebyggande arbete och upplägg i sig fungerade smidigare än skolans. Däremot tyckte största delen av skolans pedagoger (Fp1, Fp2, L2 & F) att skolans och förskolans arbete mot mobbning fungerade ungefär likadant. Vi kan hålla med om att själva upplägget i förskolan kan underlätta upptäckten av mobbning eftersom det finns fler pedagoger kring samma barn under längre tid varje dag. Som en av pedagogerna (F3) i förskolan sa så är de med barnen på ett annat vis på de s.k. rasterna, i skolans är barnen friare och utspridda över ett större område. Återkopplar vi denna fråga till fråga 4.3 där vi frågade pedagogerna om hur de arbetar förebyggande mot mobbning kan vi inte hitta något belegg för att förskolan skulle arbeta bättre förebyggande än vad skolan gör, förutom faktumet att själva

upplägget i förskolan underlättar arbetet. Barnombudsmannen (1997) talade om att sättet man i förskolan arbetar med barn i grupp, ses av många som en förebild för andra pedagogiska verksamheter. ”En bra förskola är mobbningsförebyggande i sig” (a.a.,sid 50).

En av pedagogerna (F5) i förskolan nämnde skolans idé om hemlig kompis som något positivt, som kunde testas även i förskolan. Vi anser dock inte att hemlig kompis är någon bra förebyggande åtgärd. Det finns en risk att övningen blir falsk och fel. Om ett barn som tidigare har retat ett annat barn helt plötsligt blir snäll, trevlig och hjälpsam kan det kännas falsk för det barn som tidigare blev retat. Det kan även bli falskt på så vis att när pedagogen ser, är barnen trevliga men när pedagogen vänder ryggen till återgår barnen till sitt vanliga beteende.

Samtliga pedagoger i skolan visste att de hade en handlingsplan mot mobbning, men flertalet av dem visste inte säkert vad som stod i den eller var den fanns. Enligt Holm-Stålhand & Smultron (2002) är det i Sverige lag på att samtliga skolor ska ha en handlingsplan mot mobbning. Men vi anser att om pedagogerna inte vet vad som står i handlingsplanen eller om den efterlevs tappar den helt sitt syfte. Enligt Holm-Stålhand & Smultron (2002) tappar handlingsplanen lite av sitt syfte om barnen inte känner till den. Barnen kan omöjligen veta vad som står i handlingsplanen om pedagogerna inte vet det.

Förskolans kunskap inom denna fråga var mindre än skolans. Precis som i skolan visste ingen av pedagogerna vad som stod i den, de var inte heller säkra på om det fanns en handlingsplan för förskolan. Vi har inte heller fått fram någon uppgift som säger om det är lag på att ha en handlingsplan i förskolan. Vi tror att om pedagogerna hade känt bättre till handlingsplanen och vad som stod i den hade de eventuellt svarat annorlunda på vissa av våra frågor.

Efter att ha hört om pedagogernas bristande kunskaper angående handlingsplaner mot mobbning känner vi att detta är något vi måste jobba hårt med när vi kommer ut i yrkeslivet. Intresset och förståelsen för hur viktigt det är måste väckas hos våra kollegor. Barnombudsmannen (1997) skriver att det personliga engagemanget har en avgörande betydelse för skolans insatser. Han säger även att bristande kunskap skapar osäkerhet och att detta kan uppfattas som passivitet och nonchalans i barns ögon.

Våra frågeställningar svarar vi på både i litteraturdelen och i den empiriska delen. Den första frågeställningen, ”Hur vi som pedagoger kan förebygga uppkomsten av mobbning?” har vi svarat på genom hela arbetet, eftersom vårt arbete i stort handlar om det förebyggande arbetet. Några av de förebyggande åtgärder vi kommit fram till i litteraturgenomgången är

rastvakter, tryggheten i gruppen, samarbetet mellan hemmet och skolan samt en välplanerad skolgård.

I intervjun hade vi en fråga som naturligt ledde in på det förebyggande arbetet. Nu i efterhand anser vi att det hade varit bra med en konkret fråga som hade handlat om hur mobbning yttrar sig i förskolan respektive i skolan. På så vis hade vi fått ett för oss mer tillfredställande svar. Detta leder oss in på vår andra frågeställning, ”Hur yttrar sig mobbning i förskolan och i skolan?”. Detta svarar vi på både i litteraturgenomgången och i den empiriska delen. I litteraturgenomgången har vi kommit fram till att mobbning kan yttra sig genom de varningssignaler som vi skriver om under rubrikerna barn som mobbar och mobbade barn. Maktmissbruk och en vilja att trakassera andra är ett annat sätt mobbning kan yttra sig på. Genom den empiriska undersökningen visade det sig att mobbning främst yttrar sig genom verbal eller indirekt mobbning. Pedagogerna i förskolan svarade att barnen kunde utesluta någon ur gemenskapen eller påpeka att kläderna inte dög. Skolan föll inte lika naturligt in på frågan men vi fick ändå svar, pedagogerna i skolan berättade att mobbning oftast visar sig genom exempelvis öknamn eller utsatthet. Detta sätt kunde vi koppla till Sharp & Smiths (1996) definition av verbal och indirekt mobbning.

I vårt syfte skrev vi att vi ville få mer kunskap om hur mobbning yttrar sig för att kunna förhindra, förebygga och hantera det. Vi ville även ge läsaren möjlighet att få upp ögonen för problematiken kring mobbning samt vilka följder den kan ge. Genom vår intervjuundersökning har vi fått en bild av hur mobbning kan yttra sig i förskolan och i skolan. Vi har fått fler tips om hur mobbning kan förebyggas och hanteras. Förhoppningsvis har vi även lyckats ge läsarna större inblick i problematiken kring mobbning. De resultat vi har fått fram i litteraturdelen och i den empiriska delen kommer finnas med oss och påverka vårt agerande i vår framtida yrkesroll. Kunskapen i ämnet har ökat och det tror vi kommer bidra till att vi tidigare griper in i olika mobbningssituationer med en större säkerhet i hur vi ska hantera det. En konkret handling vi fick veta om i vår intervjuundersökning som vi kommer använda oss av är rollspelet, där barnet som frös ut någon annan blir den utfrysste. Detta är en handling som väcker stor förståelse hos barnen. Denna handling kan även användas i flera olika situationer där man behöver göra barnen medvetna om känslan och öka förståelsen hos barnen.

Att vi tog upp just Farstamodellen i vårt arbete var för att vi redan innan detta arbete visste att flera skolor använde sig av just denna modell. När vi började läsa om Farstamodellen väcktes både positiva och negativa känslor. Stora delar av modellen ser vi inga nackdelar med men när vi läste om hur den hanterar föräldrakontakten i arbetet mot mobbning reagerade vi

starkt. Modellen följer inte läroplanen där det står att skolan och föräldrarna har gemensamt ansvar för barnen

(http://www.aftonbladet.se/vss/telegram/0,1082,27165864_INR_p_fm,00.html 2004-09-02).

Ur vårt pedagogperspektiv kan vi delvis förstå att fel information vid fel tillfälle kan försvåra de eventuella framgångar man har gjort. Vi anser att i arbetet kring mobbning är föräldrarna en viktig del. Enligt oss behöver både den som mobbar och den mobbade stöd och hjälp hemifrån, föräldrarna måste därför få vetskap om vad som har hänt eller händer i ett tidigare skede för att tillsammans med oss pedagoger kunna hjälpa barnen att få ett tidigt stopp på mobbningen. Vi vill även tillägga att som pedagog bör man vara så professionell att man kan se situationen ur olika vinklar.

6 Sammanfattning

Mobbning är ett skrämmande ämne, det går inte att förutspå vem eller vilka som kommer hamna i en mobbningssituation, men för att minska risken att hamna i en sådan situation finns det vissa åtgärder att tillgå för att förhindra, förebygga och hantera det.

Det finns tecken på hur vi kan upptäcka om ett barn mobbar eller blir mobbat. Alla i barns närhet måste vara uppmärksamma på dessa tecken som inte alltid är så tydliga. Om man inte upptäcker mobbningen och stoppar den i tid kan det leda till en förstörd skolgång, självkänslan kan knäckas och ären kan sitta kvar långt upp i vuxen ålder. Inte minst i skolans värld gäller det att hålla ögonen öppna för att kunna förebygga, förhindra och hantera det. Genom att ha en väl fungerande handlingsplan mot mobbning som alla pedagoger i förskolan och skolan känner till kan arbetet med och mot mobbning underlättas.

I de intervjuundersökningar vi har gjort upptäckte vi att verksamma pedagoger inte hade någon större vetskap om vad som stod i handlingsplanen eller vilket syfte den hade. Alla hade dock vissa förebyggande åtgärder som tillämpades, dessa åtgärder var bl.a. lyhördhet, uppmärksamhet, medvetengöra känslan hos barnen, dramaövningar och tematiskt arbete.

Referenslista

- Atterström, H. & Persson, R (2000) *Brister eller olikheter? Specialpedagogik på alternativa grundvalar*, Studentlitteratur: Lund. ISBN: 91-44-01283-7 (67s)
- Barnombudsmannen (1997) *Blunda inte för mobbningen!*, Förslagshuset Gothia AB: Stockholm. ISBN: 91-7205309-7 (54s)
- Bruun, U-B. (1981) *Att leva och lära i grupp*, Liber läromedel: Lund. ISBN: 9140305678 (86s)
- Björk, G. (1999) *Mobbning: en fråga om makt?*, Studentlitteratur: Lund. ISBN: 91-44-00867-8 (176s)
- Drugli, M-B. (2003) *Barn vi bekymrar oss om*, Liber AB: Stockholm. ISBN: 9147051493 (189s)
- Fahrman, M. (1993) *Barn i kris*, Studentlitteratur: Lund. ISBN: 9144377215 (146s)
- Fors, Z. (1993) *Obalans i makt: fallstudier av barnmobbning*, Vasastadens bokbinderi: Göteborg. ISSN: 1101-718X (244s)
- Fors, Z. (1994) *Makt maktlöshet mobbning*, Liber Utbildning AB: Stockholm. ISBN: 9163408120 (133s)
- Forsman, A. (2003) *Skolans texter mot mobbning- reella styrdokumentet eller hyllvärmare?* Universitetstryckeriet: Luleå. ISSN: 1402-1544 (315s)
- Frånberg, G-M. (2003) *Mobbning i nordiska skolor*, Scanprint A/S, Århus. ISBN: 92-893-0869-9 (90s)
- Holm-Stålhand, S. & Smultron, A. (2002) *Galna skolsjukan*, Gothia: Stockholm. ISBN: 9172053631 (90s)
- Höistad, G. (1994) *Mobbning*, Informationsförlaget: Stockholm. ISBN: 9177363477 (162s)
- Höistad, G. (2001) *Mobbning och människovärde*, Gothia: Stockholm. ISBN: 9172053178 (185s)
- Kvale, S (1997) *Den kvalitativa forskningsintervjun*, Studentlitteratur: Lund. ISBN: 91-44-00185-1 (306s)
- Lamer, K. (1991) *Du får inte vara med!*, Studentlitteratur: Lund. ISBN: 9144335717 (106s)
- Lind, E. (2001) *Medkompis*, Brain Books AB: Jönköping. ISBN: 9189250542 (102s)
- Olweus, D. (1986) *Mobbning, vad vi vet och vad vi kan göra*, Liber Utbildningsförlaget: Stockholm. ISBN: 91-40-71638-4 (103s)
- Olweus, D. (1991) *Mobbning i skolan*, Liber Utbildning AB: Stockholm. ISBN: 9121123861 (103s)

- Olweus, D. (1999) *Mobbning bland barn och ungdomar*, Rädda Barnens förlag: Stockholm. ISSN: 99-2940128-8 (59s)
- Patel, R & Davidson, B (2003) *Forskningsmetodikens grunder*, Studentlitteratur: Lund. ISBN: 91-44-02288-3 (149s)
- Sharp, S. & Smith, P. (1996) *Strategier mot mobbning*, Studentlitteratur: Lund. ISBN: 9144618212 (186s)
- Svenning, C. (1997) 2:a upplagan. *Metodboken*, Lorentz förlag: Eslöv. ISBN:91-972961-0-4 (275s)
- Tallberg-Broman, I. (2002) *Pedagogiskt arbete och kön: med historiska och nutida exempel*, Studentlitteratur: Lund. ISBN: 91-44-01805-3 (179s)
- Tamm, M. (1987) *Psykologi*, Esselte studium/ Akademiförlaget AB: Göteborg. ISBN: 91-24-16316-3 (186s)
- Thomsson, H. (2002) *Reflexiva intervjuer*, Studentlitteratur: Lund. ISBN: 91-44-01674-3 (170s)
- Trost, J. (1997) 2:a upplagan. *Kvalitativa intervjuer*, Studentlitteratur: Lund. ISBN: 91-44-00374-9 (131s)
- Utas-Carlsson, K. (2001) *Lära leva samman*, Jonstorp: KSA. ISBN: 91-631-0567-5 (358s)
- Utbildningsdepartementet (1998) *Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet - Lpo 94*, Stockholm: Fritzes Förlag. ISBN: 91-38-314113-4
- Utbildningsdepartementet (1998) *Läroplan för förskolan – Lpfö 98*, Stockholm: Fritzes Förlag. ISBN: 91-893113-52-6
- Wahlström, G. (1993) *Gruppen som grogrund*, Liber Utbildning AB: Stockholm. ISBN: 9163406454 (134s)
- Wehner-Godée, C. (1981, 1993) *Leka i grupp*, Natur och Kultur: Stockholm. ISBN: 9127036596 (173s)

Filmer:

Ramp om mobbning del 1-3 (2003) Utbildningsradion: Stockholm.

Internet:

<http://vastervik.com/bun/brevik/mobbning.htm> (2004-09-02)

http://www.aftonbladet.se/vss/telegram/0,1082,27165864_INR_p_fm,00.html (2004-09-02)

Värderingsövningar

”Att stoppa mobbning

1. Det går att få stopp på mobbning.
 2. Det går inte att få stopp på mobbning.
 3. Det blir värre om skolan ingriper.
 4. Öppet hörn för egna förslag.”
-
1. ”Det är skolans ansvar att stoppa mobbning.
 2. Det är föräldrarnas ansvar att stoppa mobbning.
 3. Det är klasskamraternas ansvar att stoppa mobbning.
 4. Öppet hörn för egna förslag.”
-
1. ”Skolan ser inte vad som händer.
 2. Lärare bryr sig och ingriper om någon blir mobbad.
 3. Lärare bryr sig inte och ingriper inte om någon blir mobbad.
 4. Öppet hörn för egna förslag.”

”Om sättet att mobba på

1. Den vanligaste mobbningen är att bli retad, trakasserad.
2. Den vanligaste mobbningen är att vara utfrysad.
3. Den vanligaste mobbningen är att bli slagen.
4. Öppet hörn för egna förslag.”

(Höistad, 2001:179-180).

Intervjufrågor

Vad har du för utbildning och vilken årskurs/åldersgrupp arbetar du i?

1. Hur definierar du mobbning?
2. Har du någon gång i din yrkesroll kommit i kontakt med mobbning? I så fall hur?
3. Hur arbetar du förebyggande mot mobbning?
4. Vad är det första du gör eller hade gjort när du upptäckt mobbning?
5. Existerar det något samarbete mellan förskolan/skolan och hemmet i samband med mobbning? Om, hur sker det?
6. Vad tror du är den största skillnaden i hur man arbetar mot mobbning i skolan jämfört med i förskolan?
7. Har ni någon handlingsplan mot mobbning? I så fall, efterlevs den?

Fall från verkligheten

1. Mobbning kryper allt längre ner i åldrarna, idag kan vi t.o.m. se 3-4 åringar som mobbar varandra medvetet.

”På ett daghem fanns det en flicka i 5-årsåldern som var utstött av barnen. T.o.m. flickor i 4-årsåldern frös ut henne. När flickorna lekte med dockorna fick den 5-åriga flickan inte vara med. På samlingarna var det inget av barnen som ville hålla henne i handen. Att barnen var medvetna om att det var mobbning och förbjudet visade sig tydligt. När personalen berättade för flickans mamma om vad som ägde rum på daghemmet, bestämde sig flickans mamma för att komma till daghemmet och hälsa på. När mamman var närvarande tog de övriga barnen med flickan i leken utan att personalen gjorde något för att påverka situationen. Dessa barn var medvetna om vad de gjorde” (Fahrman, 1993:109). De sociala erfarenheter som denna flicka har fått kommer att påverka hennes beteende i alla framtida grupper hon ingår i (a.a.).

2. ”Jag borde ha stannat inne i klassrummet men då hade jag blivit retad för det också. Det var bara för att bevisa för de där puckona att jag egentligen inte ville vara inne... men nu var det dags att ta sig upp igen.

Jag stod en stund och funderade på om jag skulle lämna ena kryckan därnere, hoppa på ett ben upp och sedan be någon ta upp kryckan, men jag insåg snart att det inte var någon idé. Med hjärtat i halsgropen tog jag det första trappsteget. Det fungerade.

Efter halva trappan höll jag på att tappa balansen och jag hörde hur klockan utanför ringde in. Jag la på en rem och skuttade snabbt upp de sista trappstegen. När jag skulle ta sista hoppet upp till det lilla utrymmet mellan trapporna kom klassen. De rusade fram uppför trappan och när de hunnit upp kände jag hur jag plötsligt förlorade balansen och föll handlöst ner i golvet. Jag hörde ekot när den ena kryckan studsade ner, nerför trappan. Jag tittade upp. Det rann snö i ansiktet på mig. Jag såg att det stod några i klassen däruppe i trappan och stirrade. Och så vänder de sig om, och går” (Holm-Stålhand, Smultron, 2002:59).

3. Anders har under alla år utsatt sina klasskamrater för sitt aggressiva och förtryckande beteende, framförallt är det en pojke som blivit utsatt för Anders mobbning. Pojken blev så grovt mobbad att han försökte begå självmord. Även pedagogerna har varit utsatta för Anders aggressivitet och uppkäftighet (Olweus, 1991).

”Förhållandet mellan Anders’ föräldrar hade varit ganska stormigt med många gräl och slagsmål, i synnerhet när Anders var liten. Båda föräldrarna var starkt engagerade i sina yrkeskarriärer, och ingen av dem hade haft mycket tid till Anders. Han lämnades ofta ensam med sina lekkamrater utan tillsyn av vuxna och utvecklade i tidig ålder ett dominerande och aggressivt beteendemönster. På låg- och mellanstadiet var Anders’ skolresultat ungefär genomsnittliga, men på högstadiet visade han allt mindre intresse för skolarbetet, och betygen blev gradvis sämre och sämre. Under dessa år började han också vara mycket tillsammans med en del äldre ungdomar i området som ofta drack sig fulla och begick mindre lagöverträdelser. När Anders var 17 år, blev han och en annan pojke tagna på bar gärning under ett inbrottsförsök i en affär när de skulle stjäla öl och cigaretter. Ett år senare blev han dömd för misshandel. Tillsammans med en kamrat hade han slagit ned och misshandlat en annan pojke efter en danskväll på ett diskotek. Anders hade bland annat sparkat sitt offer i ryggen flera gånger när denne låg på marken. Resultatet blev en sprucken njure. Vid 23 års ålder hade Anders fyra domar på sig. Han var far till två utomäktenskapliga barn som bägge bodde hos sina mödrar. Efter att ha slutat skolan hade Anders haft flera anställningar, för det mesta som försäljare, men han hade varje gång slutat efter ganska kort tid” (a.a., sid 38-39).

